

Bijzondere raadgevende commissie voor het Papier

Verslag over de evolutie van de conjunctuur in de papier- en grafische industrie in de eerste drie kwartalen van 2009 en vooruitzichten voor het vierde kwartaal van 2009 en de eerste maanden van 2010

(vertaling vanuit het Frans)

Contactpersoon:
Celine.mouffe@ccecrb.fgov.be

Inhoudsopgave

1	Inleidende opmerking over de verandering van de NACE-codes.....	3
2	Conjunctuuranalyse.....	3
2.1	Algemeen overzicht en vooruitzichten.....	3
2.2	Internationale context van de papier- en grafische sector	6
2.2.1	De eigenlijke papierindustrie	7
2.2.2	De grafische sector en de uitgeverijsector	11
3	Gedetailleerde en berekende analyse van de conjunctuur in de papier- en grafische sectoren, meer bepaald in België	13
3.1	Evolutie van de prijzen voor pulp en papier en de productieprijzen.....	13
3.1.1	Pulpprijs	13
3.1.2	Oud papier	15
3.1.3	Papierprijzen	16
3.1.4	Productieprijzen in de papier- en grafische industrie	18
3.2	Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	19
3.3	Omzet	20
3.4	Productie	20
3.5	Investeringen.....	22
3.6	Buitenlandse handel.....	24
3.7	Werkgelegenheid	25
4	Bibliografie	28
5	Bijlage: verandering van de NACE-codes	29

1 Inleidende opmerking over de verandering van de NACE-codes

De NACE-Bel-codes werden in 2008 gewijzigd als gevolg van de herziening van de Europese nomenclatuur van de economische activiteiten (NACE). Die nomenclatuur vormt het referentiekader voor de productie en verspreiding van statistieken in verband met de economische activiteiten in Europa. De NACE-BEL 2008 is de nieuwe versie van de NACE-BEL nomenclatuur en is perfect op de NACE Herz. 2 afgestemd.

Alle gegevens waarover we beschikken om dit conjunctuurverslag op te maken zijn nog niet beschikbaar onder de nieuwe NACE-codes en voor bepaalde gegevens hebben we dan ook nog de oude codes gebruikt.

U vindt een gedetailleerde conversietabel voor de papier- en grafische industrie in de bijlage van dit document. We mogen zeggen dat de oude NACE 21 en 22 codes globaal en mits enkele aanpassingen respectievelijk door de codes 17 en 58 (uitgeverij) en 18 zijn vervangen.

2 Conjunctuuranalyse

2.1 Algemeen overzicht en vooruitzichten

Op wereldniveau

De meeste mondiale indicatoren wijzen op een herstel van de economische activiteit sedert enkele maanden in de meeste landen, meer in de Verenigde Staten dan in Europa. Toch wordt de internationale economische context door onzekerheid gedomineerd. De voorspellingen van experts hebben een flinke vaart en er is sprake van een crisis die een groeigrafiek in de vorm van een V, een U of een W vormt. Volgens Stiglitz en steeds meer mondiale experts zou het om een W-curve gaan: na een kleine opleving zou de toestand opnieuw achteruitgaan wegens het risico van een nieuwe schok op de financiële markten en de hoge werkloosheidsgraad in de meeste landen.

Nochtans heeft de OESO in september 2009 zijn prognoses naar boven toe bijgesteld voor de G7 en – met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk dat zijn economie in 2009 zag krimpen – voorzag het een opleving die een beetje sneller en sterker was dan voorzien. De monetaire en budgettaire maatregelen van de regeringen en Centrale Banken over de hele wereld hebben een groot aandeel in deze opleving en er blijven nog inspanningen op dat vlak te leveren wegens de stijging van de werkloosheid en de prijzen van vastgoed die tamelijk laag blijven. De positieve tekenen van deze opleving zijn de versoepeling van de kredietverstrekking, de opwaardering van de beurskoersen, de algemene verbetering op de financiële markten, het einde van de voorraadverminderingscyclus van de ondernemingen die hun productie moeten hernemen, de stabilisering en het herstel van de wereldhandel onder impuls van de groei landen en het herstel in de BRIC-landen. De vooruitzichten zijn echter niet schitterend: het zal een traag herstel worden. De gevaren die de mondiale opleving bedreigen, zijn de werkloosheid die in sommige landen niet meer in de hand kan worden gehouden en een vermindering van de consumptie van de gezinnen met zich mee zal brengen en dat des te meer omdat de energieprijzen weer aan een stijging kunnen beginnen die aangedreven wordt door de verhoging van de olieprijs die op hun beurt tot een hogere inflatie leidt. Een ander groot gevaar is afkomstig van de talrijke liquiditeiten die geïnjecteerd werden om de crisis te bestrijden en die een grote uitdaging vormen voor de centrale banken die een progressief monetair beleid moeten voeren dat in staat is om het overschot aan liquiditeiten weg te werken zonder de blijkbaar traag herstellende economie in gevaar te brengen. De centrale banken moeten volgens de experts dus tot een gematigde en progressieve verhoging van de interestvoeten overgaan. Momenteel voelt men de economische effecten van de relanceplannen van de regeringen en de voorraadvermindering van de bedrijven die in 2008 begonnen.

In oktober 2009 heeft het IMF zijn voorspelling naar boven toe bijgesteld (mondiale groei van 3,1% voor 2010), maar dit lichte herstel hangt voornamelijk samen met de omvang van de overheidsuitgaven. De openbare schuld en de werkloosheid zullen verergeren. De algemene directeur van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), Pascal Lamy kondigde begin 2010 aan dat het niet zeker is dat de wereldwijde economische crisis dit jaar zal eindigen wegens de 'bubbels' die gecreëerd werden door de massale injectie van overheidsgeld in het financiële systeem om te vermijden dat het ineens stort. Dankzij hun marktdynamisme en hun lagere schuldgraad zagen de groeielanden (China, Brazilië, India, Zuid-Afrika enz.) hun groei minder aangetast door de crisis dan de westerse economieën.

In de Verenigde Staten lijkt de consumptie een beetje te herleven (sinds augustus 09): de groei van het bbp (2,8% voorzien voor het derde kwartaal) is hoofdzakelijk te danken aan de verhoging van de overheidsuitgaven (ongeveer +8%) – via relanceprogramma's – en de privévrage (3,4%). De zwakke dollar zal de Amerikaanse uitvoer ondersteunen. Men ziet een herstel in de industriële sector in de Verenigde Staten maar de werkloosheid kan nog stijgen. Daarom heeft de Amerikaanse FED beslist om haar referentie-interestvoet op een laag niveau te houden (van 0 tot 0,25%) tot de heropleving stevig en bevestigd is. Men voorziet een positieve versnelling van de groei in de eerstkomende maanden. De werkloosheid bleef in de drie eerste kwartalen van 2009 stijgen in de USA, hoewel ze sinds november iets minder snel steeg (de vooruitzichten voor 2010 bedragen meer dan 10% omdat ondernemers blijven aarzelen om werknemers aan te werven). Deze ongunstige context zal de financiële sector niet aanzetten om leningen te verstrekken. De werkelijke economie wordt er door aangetast. Veel ondernemers zijn niet bereid om de investeringen te doen die ze nodig hebben om zich op een steeds concurrentieëlere wereldmarkt te kunnen positioneren. De banken zijn wegens hun kwetsbare toestand niet meer in staat om hun rol als hefboom te vervullen.

De recessie in China is minder erg dan elders dankzij energieke stimulerende programma's.

Op Europees niveau

In Europa heeft de Centrale Europese Bank (CEB) haar voornaamste referentie-interestvoet op 1% vastgelegd en sinds 30 september 2009 kunnen de banken weer onbepakt voor een periode van een jaar lenen om de kredietmarkt voor ondernemingen te laten herleven. De CEB voorziet voor 2010 een groei van de economie van de eurozone maar het zal een trage groei zijn (0,2 % in 2010, met een inflatie van 0,4% in 2009 en 1,2% in 2010). Frankrijk en Duitsland, de grootste economieën in Europa, zijn aan een lichte groei begonnen, vooral dankzij de programma's van hun regeringen. Momenteel worden er in Duitsland veel mensen in de tijdelijke werkloosheid geplaatst maar veel van hen zullen in de toekomst volledig werkloos zijn wat er een neerwaartse druk op de salarissen dreigt uit te oefenen. In het Verenigd Koninkrijk houdt de recessie aan en de nieuwe Lidstaten zien zich met ernstige economische problemen geconfronteerd. De CEB meent dat zowel het inflatiescenario als het deflatiescenario aannemelijk zijn. De industriële sector is optimistisch maar de stijgende werkloosheid en energieprijzen¹ doen het vertrouwen afnemen, vooral bij de consumenten.

¹ Petroleum begint nu al, begin 2010, terug te stijgen en de marktprijzen bereiken sinds oktober 2008 nieuwe pieken. Daar zijn verschillende redenen voor: de recordinvoer van China, de talrijke geopolitieke spanningen en de verzwakte dollar.

Op Belgisch niveau

Volgens het Instituut voor de Nationale Rekeningen is het einde van de recessie in België – die sinds juli 2009 gaande is - hoofdzakelijk te danken aan de buitenlandse vraag die in het derde kwartaal met 6,3% toenam. Vooral Duitsland en zijn spectaculaire heropleving liggen aan de basis van de toename van de Belgische export. De binnenlandse vraag blijft echter lichtjes dalen: de investeringen van de ondernemingen zijn nog met 1,8% gekrompen en de uitgaven van de gezinnen zijn voor het eerst sinds 12 maanden niet gestegen. De specialisten van de Belgische Nationale Bank hebben hun conjunctuurbarometer naar boven toe bijgesteld en voorzien een terugkeer van de investeringen van de bedrijven. De heropleving van de groei zal er echter enkele maanden over doen voor ze een positieve invloed heeft op de werkgelegenheid en voor er terug wordt aangeworven: de werkgelegenheid zou in ons land pas in 2011 terug beginnen opleven.

Het federaal planbureau ziet in 2010 namelijk een toename van de werkloosheid met 100.000 eenheden en het «Institut pour un Développement Durable» (IDD) schat dat de werkloosheid in België in 2010 een historisch niveau zal bereiken in vergelijking met 1970 met 750.000 werklozen, ofwel 14,6%. Volgens het IDD 'moeten er vanaf 2010 minstens twee jaren met een goede conjunctuur zijn opdat het nationale inkomen per hoofd weer het niveau van 2007 zou bereiken'. Momenteel blijft het aantal faillissementen over het algemeen stijgen, zowel in Vlaanderen als in Wallonië en ook het aantal werklozen. Volgens cijfers die begin dit jaar gepubliceerd werden, zijn er in Wallonië ongeveer 250.000 werkzoekenden (werkloosheidsgraad van 14,8%), 100.000 in Brussel (werkloosheidsgraad van 20,8%) en 220.000 in Vlaanderen (werkloosheidsgraad van 7,7%), wat een respectievelijke toename met 4,9%, 8,9% en 24% is. Vooral Vlaanderen dat meer open staat voor de internationale handel wordt hard getroffen door de impact van de crisis. In de laatste maanden van 2009 verliep de stijging echter iets snel.

Over het algemeen menen experts dat er nog twee jaar nodig is opdat de Belgische economie zich zou herstellen.

Bovendien zijn de overheidsfinanciën er volgens het Rapport van de Hoge Raad voor Financiën van september 2009² slecht aan toe: in 2015 voorziet men een begrotingstekort van 7,4% ten opzichte van het vastgestelde doel.

De begroting voor 2009 van de Belgische federale overheid is overigens in het rood afgesloten: het Belgische tekort bedraagt 5,9% van het bbp, namelijk twintig miljard euro voor het boekjaar 2009, vooral vanwege de relanceplannen, de stijging van de sociale uitgaven en vooral door de vermindering van de fiscale ontvangsten (met zo'n 8,6%).

² Hoge Raad van Financiën, afdeling 'fiscaliteit en parafiscaliteit', het fiscale beleid en het milieu, september 2009. Te downloaden via: http://docufin.fgov.be/intersalgfr/hrfcsf/adviezen/PDF/CSF_fisc_environment_2009.pdf

2.2 Internationale context van de papier- en grafische sector

Volgens Price Waterhouse Coopers³ liet de impact van de crisis zich in de papiersector vooral eind 2008 voelen. De vooruitzichten voor 2009 zijn negatief en ietwat optimistischer voor 2010 maar er blijft vooral veel onzekerheid. 2008 werd gekenmerkt door tijdelijke of definitieve productiestops om de verhouding tussen vraag en aanbod weer in evenwicht te brengen. Het is dezelfde strategie die men voor 2009 ziet. Helaas heeft ze tot op heden nog niet tot resultaten geleid op de Europese markten.

De inkrimping van de markt is bovendien gedeeltelijk te wijten aan de groei van de elektronische media, en de teloorgang van de communicatie op papier. Zonder de invloed van de elektronische media te willen overschatten gaat het toch om een structureel onderdeel dat integraal deel uitmaakt van het sectorenlandschap en waarmee de sectoren hun toekomstige strategieën zullen moeten uitbouwen. Volgens het tijdschrift *Euwid* dreigen de nieuwe productiecapaciteiten in verschillende graden, de constant sterke euro en de voortdurende dalende vraag in Europa het evenwicht tussen de Europese vraag en aanbod te verzwakken.

Tussen 2007 en 2008⁴ waren er 10% minder overnames, fusies, enz. De meest markante feiten van 2008 waren in dat opzicht de verkoop door het Finse M-real van zijn bedrijf van zijn afdeling 'gestreken papier' aan het Zuid-Afrikaanse bedrijf van grafisch gestreken papier Sappi en de verkoop van Papyrus door Stora Enso. 14 Europese bedrijven hebben nettoverliezen aangekondigd in 2008, tegenover 4 in 2007. SCA (tissue and personal care, packaging, graphic papers and wood products) was het meest rendabele bedrijf in Europa, vooral dankzij de hygiëne-afdeling die minder conjunctuurgevoelig is. Hetzelfde geldt voor Kimberly-Clark in Noord-Amerika.

Innovatie kan de kosten helpen verlagen, de marges verhogen en nieuwe oplossingen brengen. Het domein van de bio-energie zal het punt zijn waarop de economische belangen (ten aanzien van de stijging van de energieprijzen), het milieu (leefbare oplossingen op milieugebied) en de belangen i.v.m. de energieveiligheid samenvallen en het kan voor een hernieuwde dynamiek zorgen in bedrijven die papierpulp produceren en over zwart residuloog beschikken.

In de Verenigde Staten heeft de sector van een 'alternative fuel mix tax credit' genoten. Deze subsidie wordt verleend voor de productie op Amerikaanse bodem van alternatieve brandstoffen, waaronder van biomassa afgeleide brandstoffen, zoals dat het geval is als zwart residuloog (een onderproduct van de pulpproductie dat veel lignine bevat en meestal verbrand wordt om energie te leveren) bijvoorbeeld met stookolie wordt gemengd. Dit krediet zet deze bedrijven ertoe aan om op volle capaciteit te werken (t.t.z. op het hoogste gebruiksniveau van hun capaciteiten). Dit krediet zou tegen eind 2009 moeten verdwenen zijn, maar de rechtstreekse of onrechtstreekse subsidies aan Amerikaanse bedrijven blijven doorgaan en er zou een nieuwe subsidie, het zogenaamde 'biomass crop assistance program' (BCAP) op komst zijn. Andere Amerikaanse programma's ten voordele van alternatieve energie zouden door papierbedrijven benut kunnen worden, zoals het krediet voor producenten van biobrandstoffen met cellulose of het bijstandprogramma voor biomassateelten. Dit soort subsidies doet heel wat vragen rijzen over de internationale concurrentie. De CEPI en andere verenigingen van papierbedrijven in de wereld protesteren tegen de subsidiemechanismen waar de Amerikaanse papierbedrijven van genieten om zwart residuloog te exploiteren. Volgens de berekeningen van de CEPI zou de Amerikaanse papierindustrie dit jaar tussen 7 en 9 miljard dollar binnenrijven, wat absoluut niet te vergelijken is met

³ PriceWaterhouseCoopers, "Global Forest, paper and packaging (FPP) industry survey. 2009 Edition – survey of 2008 Results. The PWC top 100, the 100 largest Forest, paper and packaging companies in the world.

⁴ Volgens Price Waterhouse Coopers, bovenvermeld rapport.

de subsidies die ook in de Europese Unie worden verleend voor het gebruik van hernieuwbare energie door de industrie en zou ze de concurrentie op wereldniveau aantasten.

De papier- en grafische industrieën bevonden zich reeds voor 2008 in een (structurele) crisis en de mondiale crisis heeft de papiersector harder geraakt dan de andere sectoren. De grafische sector, die sterk getroffen werd door de terugschroeving van de marketing- en reclamebudgetten bij banken en andere grote bedrijven, vertoont een omzetsdaling met gemiddeld 10% in 2009. Deze daling is evenwel lager dan deze in de automobiel-; de textiel-; of de houtsector. De papierfabrieken hebben een overcapaciteit en de vraag loopt, net zoals de prijs, terug. Bijna alle ondernemingen gaan via een rationalisatie en een reorganisatie van de productie en ontslagen tot grote herstructureringen over om de rendabiliteit te verbeteren. De situatie van de Amerikaanse en Europese papierindustrie is vooral vanaf het midden van 2008 achteruit gegaan. Dat verklaart waarom de vergelijkingen van de cijfers tussen 2008 en 2009 minder dramatisch lijken in het tweede semester van dit jaar⁵.

In deze moeilijke context beperken de bedrijven volgens Price Waterhouse Coopers⁶ zo veel mogelijk blootstelling aan risico's door op spotmarkten te kopen of door langetermijncontracten af te sluiten. Anderen (bijvoorbeeld in Scandinavië) organiseren zich in een beleggingsconsortium in projecten voor energieproductie om zeker te zijn van een stabiele energietoevoer. Biomassa op basis van hout is eveneens een bron die bedrijven steeds meer gebruiken zodat ze gedeeltelijk zelf voor hun energievoorziening kunnen instaan. Energie-efficiëntie is eveneens een aandachtspunt voor de sector en ze is de laatste jaren toegenomen: de hoeveelheid energie die per geproduceerde eenheid nodig is, vermindert. De stijgingen van de energieprijzen hebben bovendien gevolgen voor de transportkosten en de chemische producten die de sector nog meer bezwaren. Na een piek in juli 2008 zijn de energieprijzen drastisch gezakt en bereikten ze in december 2008 een bodemwaarde waarna ze (in mei 2009) geleidelijk weer begonnen te stijgen.

2.2.1 De eigenlijke papierindustrie

De algemene vooruitzichten zijn nauwelijks bemoedigend: de mondiale papiersector wordt opnieuw geconfronteerd met een prijsstijging van de grondstoffen (onder meer van papierpulp) en de energiekosten, terwijl de papieren prijzen een neerwaartse druk ondergaan. De papierfabrieken zijn gedwongen om hun kosten drastisch te verlagen (via herstructureringen, ontslagen, enz.) en/of hun aanbod terug te schroeven (door tijdelijke of definitieve productiestops) om het weer in evenwicht te brengen met de vraag en om de typische overcapaciteit van de sector te verminderen. De papierfabrieken zien zich bovendien geconfronteerd met langere betalingstermijnen van hun klanten, wat hun moeilijke situatie nog verergert en zouden daarom willen dat er maatregelen worden getroffen om deze termijnen te verkorten. Volgens de experts valt er in 2010 geen verbetering te verwachten.

⁵ PriceWaterhouseCoopers, "Global Forest, paper and packaging (FPP) industry survey. 2009 Edition – survey of 2008 Results. The PWC top 100, the 100 largest Forest, paper and packaging companies in the world.

⁶ PriceWaterhouseCoopers, "Global Forest, paper and packaging (FPP) industry survey. 2009 Edition – survey of 2008 Results. The PWC top 100, the 100 largest Forest, paper and packaging companies in the world.

Op wereldniveau

Volgens de OESO⁷ blijft de wereldmarkt voor producten op basis van papier zich verder ontwikkelen. De markt ziet een snelle ontwikkeling van de vraag en het aanbod in Azië en Zuid-Amerika. Het volume van de papier- en kartonconsumptie in de OESO-landen is tussen 1990 en 2004 met 27% gestegen. In deze periode explodeerde de consumptie van China met 213% (het verbruik bedraagt er een kwart van dat van de OESO-landen); die van Indonesië met +265%. De Chinese pulp- en papierproductie stond in 2006 wereldwijd op de 2de plaats. Het land ontwikkelt bovendien een productie van plaatselijke kartons op de Aziatische karton- en golfkartonmarkten. Toch worden ook de volop groeiende Aziatische bedrijven door de wereldwijde crisis getroffen en moeten ook zij hun strategie aanpassen. De Indiase markt zou tot in 2020 jaarlijks met 6% groeien. Voor druk- en schrijfpapier is India de draaischijf van goedkoop kwaliteitsdrukwerk. Latijns-Amerika speelt een steeds grotere rol in de sector. Dankzij de uitgestrekte plantages kende de Braziliaanse pulpproductie tussen 2000 en 2006 bijvoorbeeld een groeipercentage van meer dan 8%. In augustus 2009 werd Fibria opgericht, de nieuwe wereldleider in papierpulp, die ontstond uit de fusie van de twee grootste Braziliaanse producenten (Aracruz overgekocht door VCP)⁸. De Amerikaanse papierproducenten zagen hun inkomsten in het derde kwartaal van 2009 verbeteren, onder meer dankzij een kostenverlaging, een grotere vraag en dus meer leveringen – behalve voor inpakpapier – en de Amerikaanse subsidie voor de verbranding van zwart loogresidu als alternatieve energiebron.

Algemeen gesproken valt er op wereldniveau sinds 1990 een zekere zwakheid van investeringen in de sector te betreuren. Dat is een aandachtspunt waar de toekomst van het concurrentievermogen en de werkgelegenheid in de sector van afhangen.

In de Top 100 van de grootste bos-, papier- en verpakkingindustrieën ter wereld⁹: de bedrijven zien voor het eerst sinds 1996 hun netto-inkomsten in het rood gaan. Hetzelfde geldt voor de return op het aandelenkapitaal. Er wordt ernstig getwijfeld of bedrijven competitief kunnen blijven als de vraag terugloopt. Zal er een grondige transformatie plaatsvinden in de industrie, namelijk een heroriëntatie van de activiteiten, producten en diensten, onder meer dankzij onderzoek en ontwikkeling? Of consolideringen of een wijziging van het economische model, verschijnselen die nu reeds plaatsvinden? Bio-energie wordt in sommige landen meer en meer naar voren geschoven als een afzetgebied voor sommige pulpproducenten.

⁷ Vooruitzichten van de OESO-omgeving tegen 2030, 2008.

⁸ Volgens 'Nouvelles graphiques' controleert de nieuwe groep op haar eentje 12% van de wereldmarkt van pulp met korte vezels met een jaarlijks productievolume van 5,8 miljoen ton. Met 1,3 miljoen ha wouden is het in staat om zijn eigen houtbehoeften te dekken. Fibria stelt 15.000 personen tewerk, exploiteert zeven fabrieken in Brazilië en bezit wereldwijd vijf handelskantoren.

De expansieprojecten van de twee gefusioneerde ondernemingen bleven behouden, waardoor de productie van Fibria zou stijgen met 6,7 miljoen ton extra pulp en 9.000 nieuwe banen zou scheppen.

⁹ PriceWaterhouseCoopers, "Forest, paper and packaging deals. Branching out – 2008 Annual Review. Mergers and acquisitions activity in the forest, paper and packaging industry », January 2009.

Op Europees niveau

Het marktaandeel van Europa op wereldvlak bedraagt sinds 2003 onveranderlijk 23%¹⁰. De crisis in de Scandinavische pulp- en papierindustrie heeft tot rationalisering van de activiteiten en bepaalde investeringsbeperkingen aangezet. De Europese papierindustrie werd voor de huidige mondiale crisis reeds met fabriekssluitingen, druk op de kosten en zwakke markten geconfronteerd. Er waren reeds structurele veranderingen aan de gang die de vraag naar papier aantastten. Veel bedrijven hebben de productie op de vraag afgestemd door fabrieken tijdelijk of definitief te sluiten. Dat heeft een negatieve invloed op de kortetermijnresultaten maar deze maatregelen werden genomen om de slagkracht van de sector te behouden. Het eerste semester van 2008 werd gekenmerkt door hoge kosten voor energie en vezels die daalden toen de recessie de economie in haar greep kreeg. Begin 2009 waren de energieprijzen minder hoog dan een jaar tevoren. De sterke euro heeft bovendien de moeilijke situatie van de sector nog verergerd doordat de exportmarges van de Europese bedrijven verkleinden. De Zweedse bureaus buiten de eurozone hebben er echter van geprofiteerd. De verkoop van de sector (volgens de top 100 van PWC) steeg in 2008 maar dat was voornamelijk te danken aan de waardering van de euro ten opzichte van de dollar. De netto-opbrengst daalde echter (zwakke vraag, verzwakking van de vaste activa, herstructurerings, hoge werkingskosten.)

Aan het einde van het eerste semester van 2009 hadden de papieren prijzen een zeer laag niveau bereikt en bleven ze dalen. We zien vooruitgang in de verkoop van pulp, papier voor huishoudelijk en sanitair gebruik en van gerecycleerd papier en sinds oktober-november 2009 stelt men een lichte verbetering vast van de orderboekjes voor verschillende graden, meer bepaald voor gestreken papier, maar dat is verre van het geval voor krantenpapier. De papier- en pulpbedrijven die tot herstructurerings waren overgegaan en in de kosten hadden gesneden, zien niet echt positieve effecten van deze maatregelen. Aanpassingen van de capaciteit en de arbeidsteams waren waarschijnlijk onvermijdelijk in het tweede deel van 2009.

Ook inpakpapier doet het niet goed, hoewel er een verbetering was verwacht wegens de beginnende heropleving van de economie. De vraag naar krantenpapier die zwak blijft, wordt een beetje gecompenseerd door de dalende kosten maar de resultaten zijn niet bevredigend. De reclamevooruitzichten zijn tamelijk pessimistisch, wat niets goeds voorspelt voor de grafische sector en de vraag naar papier. De sector blijft met overcapaciteit kampen en het exportpotentieel blijft erg beperkt. De stijgende werkloosheid verergerd de daling van de vraag. De toestand is des te dramatischer omdat de kosten voor energie en grondstoffen stijgen en producenten moeilijkheden ondervinden om deze prijsstijgingen in de prijs van hun producten door te rekenen. De waardering van de euro ten opzichte van de dollar kan de omzet van de Europese producenten 'kunstmatig' – en ten minste op korte termijn – opblazen maar vormt een nadeel voor hun export. Algemeen gezien schat het magazine EUWID dat papierhandelaars meer en erger dan de andere industrieën getroffen werden door de crisis. Bovendien verminderen kredietverzekeringsmaatschappijen hun blootstelling aan het risico en stellen ze papierhandelaars voor het volgende dilemma: ofwel alle risico's zelf dragen ofwel stoppen met leveren.

¹⁰ PriceWaterhouseCoopers, "Forest, paper and packaging deals. Branching out – 2008 Annual Review. Mergers and acquisitions activity in the forest, paper and packaging industry », January 2009. NB selon CEPI, il s'agit d'un pourcentage de 27%.

De experts menen dus dat 2009 het ergste jaar is voor de pulp- en papierindustrie. Helaas bespeuren de actoren van de industrie geen verbetering voor 2010. Sappi en M-real hebben namelijk onlangs (in december 2009) nieuwe maatregelen voor capaciteitsreductie aangekondigd. Wereldwijd hebben pulpproducenten hun capaciteit met ongeveer 1,3 miljoen ton verminderd in het tweede deel van het jaar (in het eerste semester waren de verlagingen veel drastischer: 2,7 miljoen waarbij softwoodpulp meer verlaagde dan hardwood). Deze marktdiscipline zorgde er voor dat de prijzen in alle graden sinds mei weer begonnen te stijgen. Gezien de sterke euro was de toename in Europa van meer bescheiden aard en heeft ze sommige papierproducenten financieel ontredderd. De activiteiten lijden onder de versnippering, overcapaciteit en lage rendabiliteit (te wijten aan de trage groei van de markt en de stijging van de kosten). De papierindustrie blijft zijn personeelsbestand inkrimpen. Gedestabiliseerd door de prijsstijgingen voor grondstoffen en energie in 2008 zag ze haar schulden toenemen door de verminderde vraag. Zo heeft Stora Enso (Finland), de Europese nummer een van de sector, een nettoverlies aangekondigd en heeft het de laatste twee jaren reeds 4000 banen geschrapt in Europa. Hetzelfde geldt voor het Amerikaanse Kimberley Clark dat actief is in huishoudelijk en sanitair papier (papieren zakdoekjes, broekluiers en keukenpapier) dat vestigingen gaat sluiten en wereldwijd 3% van haar banen schrapt (ofwel 1.600 banen). Het blijft echter rendabel en winstgevend. Ook haar Zweedse concurrent, Svenska Cellulosa (SCA), is erin geslaagd om het hoofd boven water te houden.

Volgens de CEPI-statistieken voor het derde trimester van 2009¹¹ bedroeg de papier- en kartonproductie 65,4 miljoen ton tussen januari en september 2009, een daling van 14% ten opzichte van dezelfde periode in 2008. Nochtans geeft het derde trimester een productie van 22,4 miljoen ton te zien, een verbetering van 4,3% ten opzichte van het vorige trimester. Alle Europese graden kenden een stijging, met uitzondering van krantenpapier dat slechts marginaal daalde. De pulpproductie bedroeg in de drie trimesters 25,8 miljoen ton, een daling van 18% ten opzichte van 2008 (-15,4% in het derde trimester). Op de wereldmarkt van papier en karton zijn de CEPI-leden de grootste producenten (27%) voor de Verenigde Staten (22%) en China (20%). In Europa blijft Duitsland op kop (23,7%) voor Zweden (12,4%), Finland (11,9%) en Italië (9,5%). (De Verenigde Staten zijn de grootste pulpproducenten (26%), voor CEPI (22%) en China en Canada (elk 11%)). In Europa is Zweden de grootste producent met 32,7%, voor Duitsland (7,2%), Portugal (6,1%) en Frankrijk (4,9%).

Een ander interessant referentiecijfer om de sector een beetje te peilen is de productie-index van de industrie in de EU-27¹². Die vertoont voor de papier- en papierartikelenindustrie een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,1% tussen 2003 en 2008, met een daling van 3% in 2008.

In deze context van meervoudige crisissen is de lancering van een nieuwe papiermachine in Engeland met een jaarlijkse capaciteit van 400.000 ton (krantenpapier) een gebeurtenis die het vermelden waard is. Het gaat om de grootste investering van de laatste tien jaar in de Britse papiersector. Het beïnvloedt de volumes die Engeland tot dan toe invoerde en heeft een rechtstreekse weerslag op de andere Europese markten. Het dwarsboomt gedeeltelijk de maatregelen die in de sector genomen waren om het evenwicht tussen vraag en aanbod te herstellen door productiecapaciteiten tijdelijk of definitief te sluiten¹³.

¹¹ CEPI, Production Statistics 3rd Quarter 2009.

¹² Europese Commissie. Commission staff working document. European competitiveness report 2009. SEC (2009) 1657 final Volume I, II, III.

¹³ Volgens CEPIPRINT werd in 2008 2 miljoen ton teruggetrokken.

Op Belgisch niveau

Volgens de statistieken van CEPI voor het derde trimester van 2009¹⁴ kampt België ook met een afnemende pulp- en papierproductie met 10,6 % en daalde de productie van grafisch papier met 15,6% ten opzichte van dezelfde periode in 2008.

In deze kritieke toestand moeten de Belgische bedrijven zich aan de kop van de bedrijven van hun groep plaatsen om te overleven. De beslissingen om te investeren, om productiecapaciteiten te sluiten enz. worden in een groep genomen in functie van de resultaten van internationale vergelijkingen tussen alle bedrijven van de groep. Goede voorbeelden in de Belgische sector die zich gered hebben zijn: Burgo Ardennes Belgique en Stora Enzo Belgium die zich goed in hun respectieve groep hebben gepositioneerd, en in zekere mate ook Sappi Lanaken.

2.2.2 De grafische sector en de uitgeverijsector

Op Europees niveau

De grafische sector wordt in Europa gekenmerkt door een structurele overcapaciteit, druk op de prijzen op de drukwerkmakrt en groeiende concurrentie van de nieuwe media, import van drukwerk uit landen buiten Europa en een zeer grote volatiliteit van de reclamebudgetten¹⁵ en personeelsadvertenties. De enige lichtpunten zijn de vooruitzichten op een jaarlijkse groei van 16% tot in 2013 in de gedrukte media in India, een nieuwe markt. Deze zorgwekkende toestand wordt nog verergerd door de huidige economische crisis. Momenteel lijken de consolidering en de daarmee gepaard gaande afbraak van het productie-instrument de enige remedie te zijn tegen de crisis in de grafische sector. Er zijn echter meer positieve geluiden te horen die heil zien in het terugplooiën van de bedrijven op de kwaliteit van hun diensten aan de klant, de heroriëntatie van bedrijven naar nieuwe diensten of nieuwe markten, de toepassing van nieuwe technologieën, de aanpassing van het personeel aan deze veranderingen. De aanname van normen van het ISO-type of de standaardisering in het algemeen zouden eveneens de doeltreffendheid en de rendabiliteit van het bedrijf kunnen verbeteren (stabilisering van de resultaten, kwaliteitsverbetering, optimalisering van de tijd, vermindering van problemen in verband met productiecontrole enz.) omdat zo de processen beter begrepen worden en de middelen dus beter beheerd worden. In de Verenigde Staten zijn heel wat uitgevers begonnen met een overschakeling van gedrukte naar online uitgaven om de kosten te verlagen (samen met een vermindering van het aantal pagina's, correspondenten en artikelen). Sommige kranten sturen hun abonnees een elektronische versie van de krant en alleen op bepaalde dagen van de week een papieren versie. Algemeen gesproken en ook in België gaat de grafische sector een digitale toekomst tegemoet. Toch denken experts dat deze denkpijles niet volstaan om de sector uit het slop te halen: de betreffende volumes zijn daarvoor niet groot genoeg en de vergelijkbare voordelen van innovatie of de hoge kwaliteit van Europese producten worden snel ingehaald door concurrenten die in zeer grote hoeveelheden produceren.

¹⁴ CEPI, Production Statistics 3rd Quarter 2009.

¹⁵ Op wereldniveau, volgens EUWID: daling van de reclame, vooral in de gedrukte media (kranten -6,3%, tijdschriften -2,9%) en radio (-7,1%) Internet kent de sterkste groei +18%, televisie: +0,4%. De vooruitzichten van het agentschap Zeinthoptimedia (L'Echo 7-7-09) zijn ietwat verschillend: de wereldmarkt voor reclame zou in 2009 met 8,5% achteruit gaan. Vooral kranten (-14,7%) en tijdschriften (-16,7%) zullen daar het meest onder lijden. Televisie -7,1% en bioscopen -4,8%. Internet noteert echter een groei van 10%. In België kondigt Febelgra in haar 'kerncijfers van de grafische sector 2008' een toename van meer dan 36% aan voor de reclame-uitgaven via internet, -0,26% voor tijdschriften, -1,69 voor dagbladen, + 3,7% voor televisie.

De grootste bekommernis blijft momenteel het menselijk en sociaal afbouwen van de tewerkstelling bij de sluiting van drukkerijen en grafische leveranciers.

Volgens het magazine EUWID ziet de Europese drukwerksector zijn omzet in 2009 met 6,4% dalen. De productie-index van de industrie in de EU-27 van de Europese Commissie¹⁶ toont een gelijkaardige trend met een gemiddelde jaarlijkse groei van 0,2% tussen 2003 en 2008 in de uitgeverij-industrie en de reproductie van opgenomen media, maar met een daling van 2,7% in 2008.

Op Belgisch niveau

Ook de omzet van de Belgische grafische bedrijven daalt¹⁷ (3,298 miljard euro in 2008, ofwel 3,31% minder dan in 2007, hetzelfde geldt voor de bezettingsgraad van de machines en het aantal werkgevers -8,91%). 2009 werd gekenmerkt door talrijke overnames en faillissementen in de sector. Nog een zorgwekkend punt is de daling van de investeringen met -3,11% in 2008 en dat ondanks de vakbeurs Drupa. Deze investeringen zijn nochtans onmisbaar om de sector enerzijds toe te laten om zich dankzij innoverende processen en producten op de wereldmarkt te positioneren en anderzijds om bestellingen te kunnen verwerken als de economie herleeft.

Bovendien maken sommige drukkers zich zorgen over hun activiteit omdat steeds meer bedrijven intern over een CRD (interne drukkerij) beschikken. Het is een punt dat in het oog moet worden gehouden.

In de uitgeverijsector zijn de vooruitzichten niet rooskleuriger: de verkoop is in vrije val zoals bijvoorbeeld bij de persdistributeurs en de reclame-inkomsten worden met mondjesmaat bedeed. Deze verschijnselen treffen door het watervaleffect ook de grafische sector. Daarbij komt nog dat de financiële reserves van de bedrijven die ondanks de crisis tot dan toe hun kosten konden betalen, uitgeput geraken. Het effect van de conjunctuurcrisis, maar vooral van de structurele crisis die de sector treft, laat zich gevoelen en het aantal faillissementen stijgt explosief. De uitgeverijsector vreest voor zijn economische leefbaarheid.

In de uitgeverijsector werd de eerder grijze actualiteit van de sector opgefleurd door enkele positieve stappen vooruit. Het fotoboek op maat kent overal in Europa een sterke groei die sinds begin 2009 van 75 tot 400% kan gaan. Deze groei begon ongeveer drie jaar geleden maar is de laatste maanden letterlijk ontploft. Ondanks het sombere economische klimaat is het aantal actieve bedrijven in de sector toegenomen, en ook de verkoop. De producten die ermee verbonden zijn (wenskaarten, bedrukte T-shirts en koppen, enz.) worden eveneens steeds populairder. In België kende het bedrijf CeWe Color bijvoorbeeld een groei van +75% sinds 2008. Ander goed nieuws komt van de boekenmarkt. De omzet van boeken kende in¹⁸ Vlaanderen een groei van +6% (3,8% in volume). Jeugdlitteratuur gaat vooruit met 33%. Bovendien werd het nieuwe literaire schooljaar 2009 gestimuleerd door populaire auteurs als Amélie Nothomb, Dan Brown en Frédéric Beigbeder.

Een andere niet te vergeten trend is het feit dat het elektronische boek een mooie plaats inneemt op de elektronische afzetmarkten van inkt en papier.

¹⁶ Commission staff working document. European competitiveness report 2009. SEC (2009) 1657 final Volume I, II, III.

¹⁷ Bron: Nouvelles graphiques n°13, juin 2009.

Opmerkelijke gebeurtenissen in de Belgische grafische sector zijn de overname van PCM door de Persgroep en het partnerschap in september 2009 van zeven uitgeverijen – de groepen Roularta, Corelio, De Persgroep, Sanoma, Groupe Rossel en de regie Beweb die RTL en IPM (uitgever van 'La Libre Belgique' en 'la Dernière Heure') vertegenwoordigt – om een 'Online Publishers Association' te creëren om online media, hun informatiewebsite te promoten en hun internetactiviteiten bij de adverteerders te exploiteren. Dit initiatief volgt het reclamemodel 'cost per click' (CPC) waarbij de adverteerder alleen betaalt als een surfer op het interactieve formaat van de campagne klikt. Deze actie lijkt de terugval van de reclame-inkomsten van deze uitgevers af te remmen.

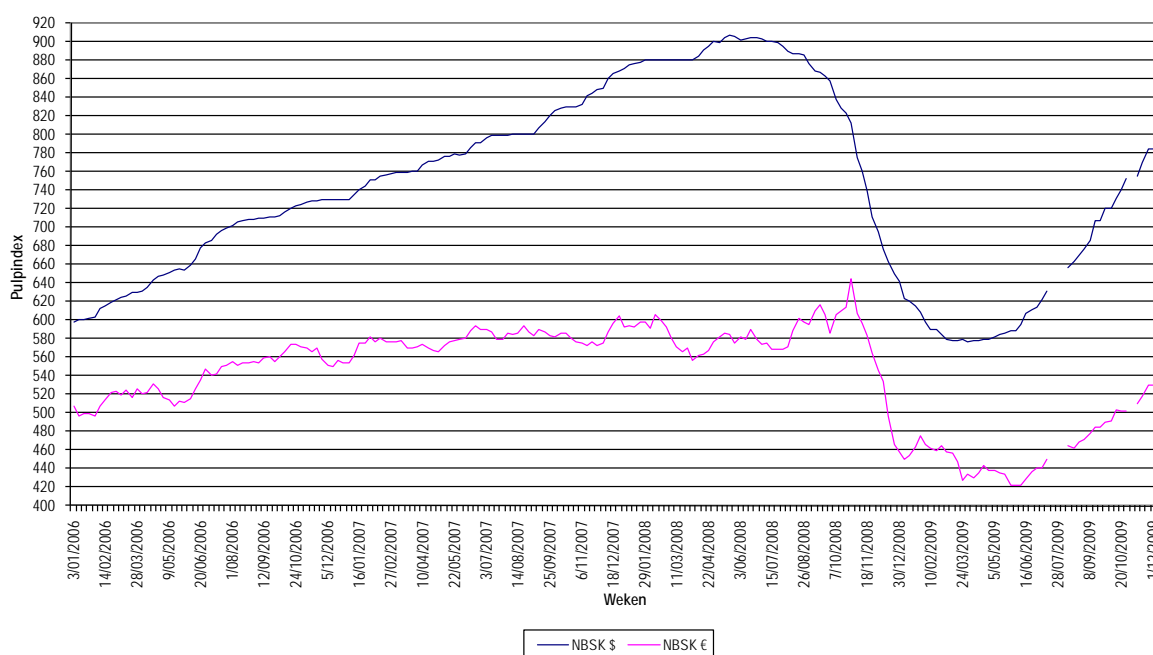
3 Gedetailleerde en berekende analyse van de conjunctuur in de papier- en grafische sectoren, meer bepaald in België

3.1 Evolutie van de prijzen voor pulp en papier en de productieprijzen

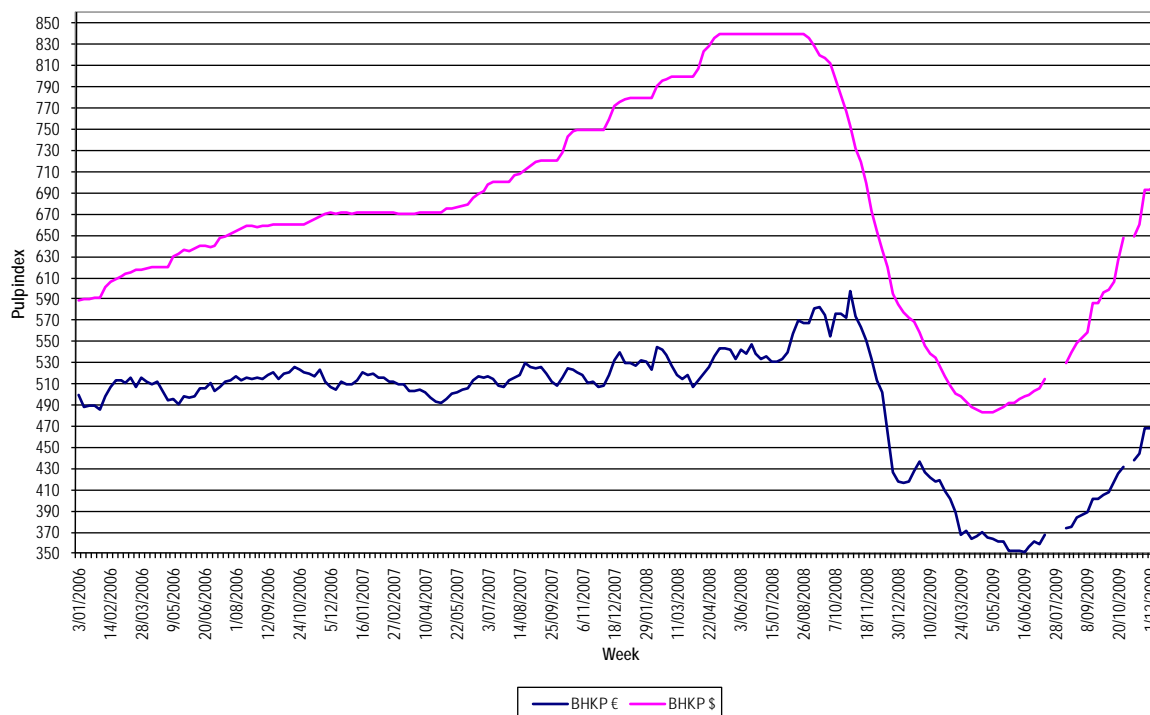
3.1.1 Pulp prijs

Na een steile daling van de pulpprijzen vanaf december 2008 begonnen de prijzen vanaf mei-juni 2009 acht opeenvolgende maanden weer sterk te stijgen zonder echter de pieken van oktober 2008 te bereiken. De vooruitzichten voor de volgende maanden zijn optimistisch en de prijzen zouden moeten standhouden. Men noteert namelijk langere levertermijnen en zwakke reserves, zowel voor softwood – lange vezels - NBSK, als voor hardwood – korte vezels - BHKP. Omdat het aanbod zwak is, is de markt standvastiger. Omdat de koers van de dollar ten opzichte van de euro aan waarde bleef verliezen, zijn de prijzen in euro minder snel gestegen. Twee van de grootste Europese pulpfabrikanten, Södra en Metsä Botnia, hebben voor oktober beduidende prijsstijgingen aangekondigd, ongeveer van 20 tot 35 euro per ton, en dat zowel voor NBSK-pulp als voor BHK-pulp. Stora Enso heeft eind september en eind november 2009 – tenminste tijdelijk – de productie heropgestart van twee pulpfabrieken in Finland die ongeveer 6 maanden hadden stilgelegen.

PIX NBSK-pulp - Bron: FOEX

BKHP-pulp - Bron: FOEX

Op de pulpmarkt is China de sleutelfactor die de marktevolutie in de komende maanden zal bepalen. De enorme vraag in dat land lijkt onverzadigbaar en is misschien voor de aanleg van voorraden bedoeld. China heeft bovendien waarschijnlijk van de zeer lage prijzen in juni 2009 geprofiteerd om voorraden tegen lage prijzen aan te leggen, wat tot gevolg had dat de prijzen weer gingen stijgen. De extra volumes die na de heropening van productie-eenheden werden geproduceerd, zijn door de grotere vraag in Azië geabsorbeerd. Maar deze explosie zou in de nabije toekomst moeten bedaren. De pulpproductie in China zou namelijk rendabel moeten worden en dus interessanter dan de invoer ervan.

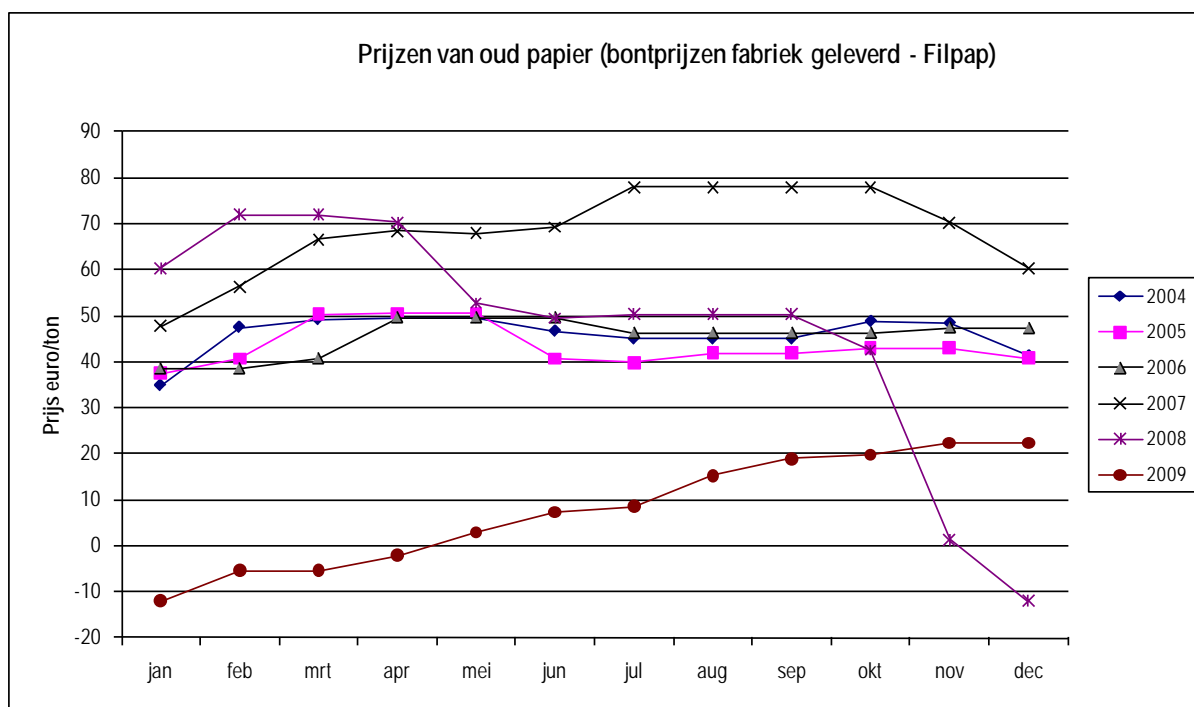
Zoals eerder gezegd heeft de 'alternative fuel credit'-subsidie in de Verenigde Staten aangezet tot het produceren van het maximum van de productiecapaciteiten van softwood – lange vezels - NBSK). De wereldvraag naar NBSK houdt nochtans goed stand en de producenten kondigen prijsstijgingen aan.

De export van pulp van hardwood kortvezel BHKP is in Europa ondanks de zwakke schrijf- en druksector snel gestegen ten opzichte van 2008, vooral wegens de toenemende vraag uit China en de rest van Azië. De prijzen stijgen. Ook Latijns-Amerika en Zuid-Korea hebben hun leveringen van BHKP aan China opgevoerd. De leveringen van Indonesië zijn eveneens vooruit gegaan, ondanks het feit dat ze problemen met de levering van hout meldden en met een stijging van de binnenlandse vraag in Indonesië werden geconfronteerd. Het evenwicht tussen vraag en aanbod verbeterde: de voorraden verkleinden, de productiecapaciteiten verhoogden en de producten werden verkocht. Steeds meer producenten melden echter achterstand in de leveringen – soms wegens slecht weer – wat tot gevolg heeft dat de markt van hardwoodpulp krimpt. Deze hardwood markt blijft kleiner dan de markt voor softwoodpulp omdat bij de heropleving van de activiteiten, activiteiten in verband met papier voor sanitair en huishoudelijk gebruik en de nieuwe capaciteiten die in China zijn geïnstalleerd, vooral BHKP wordt gebruikt.

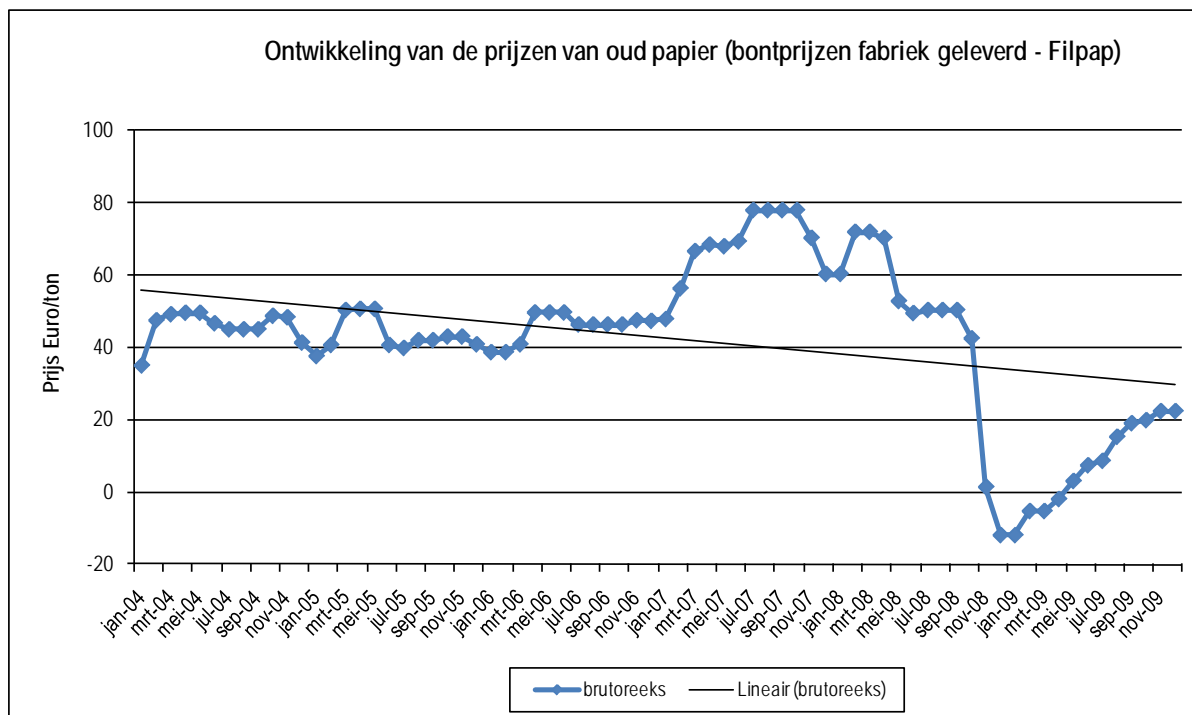
3.1.2 Oud papier

De prijzen van oud papier volgden dezelfde curve als die van pulp: na een daling in vrije val vanaf september 2008 trokken ze vanaf januari 2009 geleidelijk weer op, hoewel ze lager bleven dan de prijzen van begin 2008 (€ 60 per ton) of zelfs van augustus 2008 (€ 50,3) vlak voor de ineensorting. Van november-december 2008 (€ -12,4) tot april 2009 waren de Belgische prijzen negatief, wat betekent dat men moest betalen om zijn oud papier kwijt te geraken! In december 2009 lag de prijs per ton op € 22,3 € en in januari 2010 op € 36,46. De daling van 2008 is gedeeltelijk te wijten aan de wereldwijde recessie die eveneens China heeft getroffen, wat, omdat het minder had geconsumeerd, tot een daling van de prijs van oud papier leidde. Dat land noteert overigens een vooruitgang in de recuperatie van de gezinnen, maar dat heeft momenteel geen invloed op de Europese export van oud papier. Tot op heden blijft de Chinese vraag, hoewel ze gemilderd is, sterk genoeg om het aanbod op de Europese, Amerikaanse en Japanse markten te absorberen (dat zijn de grootste uitvoerende landen van oud papier, de grootste invoerders zijn China en het Aziatische Oosten). Het bevoorradingspotentieel is namelijk beperkt en de markt blijft standvastig, maar de prijzen zullen misschien niet blijven stijgen. Op de langere termijn zou de vraag moeten verminderen. Voor het eerst sinds 1996 ziet men namelijk een daling van de vraag van de landen in het Oosten op het moment dat er enorme nieuwe capaciteiten een rol gaan spelen. Deze daling van de vraag zou volgens experts de volgende twee jaar aanhouden. Bovendien merkte FOEX, de privéwebsite die gespecialiseerd is in de analyse van de prijsindexen van pulp, papier en gerecycleerd papier in december 2009 een prijsstijging op van de export naar China, onder meer door de stijging van de vrachtkosten naar Azië. Deze prijsstijging heeft momenteel nog geen invloed op de plaatselijke prijzen in de USA of in Europa - de prijs is stabiel in Europa – maar deze factor moet in de toekomst in het oog worden gehouden.

Sinds 2000 groeit de wereldconsumptie van oud papier gemiddeld met +4% per jaar¹⁹. In 2008 was China de grootste verbruiker (27,5%), voor West-Europa (22,3%).

¹⁹ Bron: Revue du Papier Carton, nr. 101, mei/juni/juli 2009

3.1.3 Papierprijzen

Op de wereldmarkten gaat de vraag naar **krantenpapier** nog altijd achteruit (in Europa werd de teruggang van de vraag tussen januari en juli 2009 berekend op ongeveer 13%), hoewel ze een beetje minder is. Gezien de algemene daling van reclame-uitgaven en de advertentiebudgetten, zagen de kranten hun aantallen gepubliceerde pagina's achteruit gaan. De markt blijft zwak. De tijdelijke of definitieve productiestops hebben de val van de prijzen niet afgeremd, en die liggen soms onder de kosten van veel producenten. Sommigen hebben echter prijsstijgingen aangekondigd om de kosten en inkomsten beter op elkaar af te stemmen. Bovendien verhoogt China stelselmatig zijn productiecapaciteit, net zoals de nieuwe fabriek van Palm in Engeland en de nieuwe machine die Perlen in Zwitserland installeert die de bevoorrading aanzienlijk hebben verhoogd en de afzetmarkten van verschillende Europese producenten hebben vermindert. Men moet bovendien echter vergelijken met de Russische en Amerikaanse export die allesbehalve onbelangrijk is. Volgens de statistieken van CEPIPRINT noteert krantenpapier een cumulatieve daling van 13% in de 10 eerste maanden van 2009, maar die schijnt sinds november 2009 te vertragen. De waardering van de euro ten opzichte van andere niet-EMU-munten draagt eveneens bij aan de terugval van de vraag naar Europees papier. Dit feit is des te belangrijker omdat Europa een netto uitvoerder van krantenpapier is. In december 2009 merkte FOEX op dat de prijzen op de Amerikaanse markt tijdens het jaar waren ingestort maar terug leken beginnen te stijgen. In Europa worden er contracten voor een jaar onderhandeld en is de onderhandelingsperiode onlangs begonnen.

De vraag naar **Europees LWC-papier (tweezijdig gestreken papier)** gaat sterk achteruit. 2009 was een zwart jaar en deze branche kampt met een overcapaciteit. Volgens CEPIPRINT heeft die op gecumuleerde wijze een daling van 26% bereikt ten opzichte van 2008. De export blijft dalen en hetzelfde geldt voor de prijzen, ook wegens de waardering van de euro ten opzichte van andere niet-EMU-munten. De verkoopprijzen staan onder druk, maar de kosten van vezels en energie stijgen. De producenten bevinden zich in een kritieke situatie en ervaren de grootste moeilijkheden om deze stijging een beetje in hun prijzen door te rekenen, en de bleke vooruitzichten in de reclame voorspellen geen enkele verbetering.

In 2009 was **SC papier (niet gestreken mechanisch –met hout)** de enige grafische papiersoort die zich wist te redden, de enige waar de export een zwakke rol speelt²⁰. Ondanks de sluitingen van capaciteiten en de lagere consumptie blijft deze sector zijn potentieel behouden.

Europees gestreken papier zonder hout bevindt zich door de combinatie van een aantal factoren in een kritieke toestand: een verzadiging van de markt (omdat China meer produceert dan zijn burens van de hand kunnen doen en het dus afzetmarkten zoekt in Europa en de Verenigde Staten), een dalende export²¹, een stijging van de pulpprijs, de zwakke reclame en de waardering van de euro ten opzichte van de andere niet-EMU-munten. Deze treurige toestand gaat gepaard met een zekere erosie van de prijzen. De geplande capaciteitssluitingen gaan door om het evenwicht te herstellen. Volgens de ramingen is de vraag in juli met ongeveer 14% gedaald.

De overcapaciteit van **Europees niet gestreken papier zonder hout** en de voortdurende daling van de vraag zijn eveneens sinds 2007 aanwezig. Er werden capaciteiten van de markt gehaald maar er zijn nieuwe verschenen. In december 2009 ziet men dat de vraag weer licht aantrekt maar men verwacht enerzijds een stijging van de werkloosheid en anderzijds de overgang naar elektronische facturatie, wat niet veel goeds belooft in het komende jaar voor papier van A4-formaat, hoewel deze overgang bijlange niet de enige factor is die aan de basis van de slechte toestand van deze graad ligt.

De markt van grafisch papier is rijp met een daling van de export die wel eens permanent zou kunnen worden en gebruiksgraden van de capaciteiten die onder die van 2006 liggen.

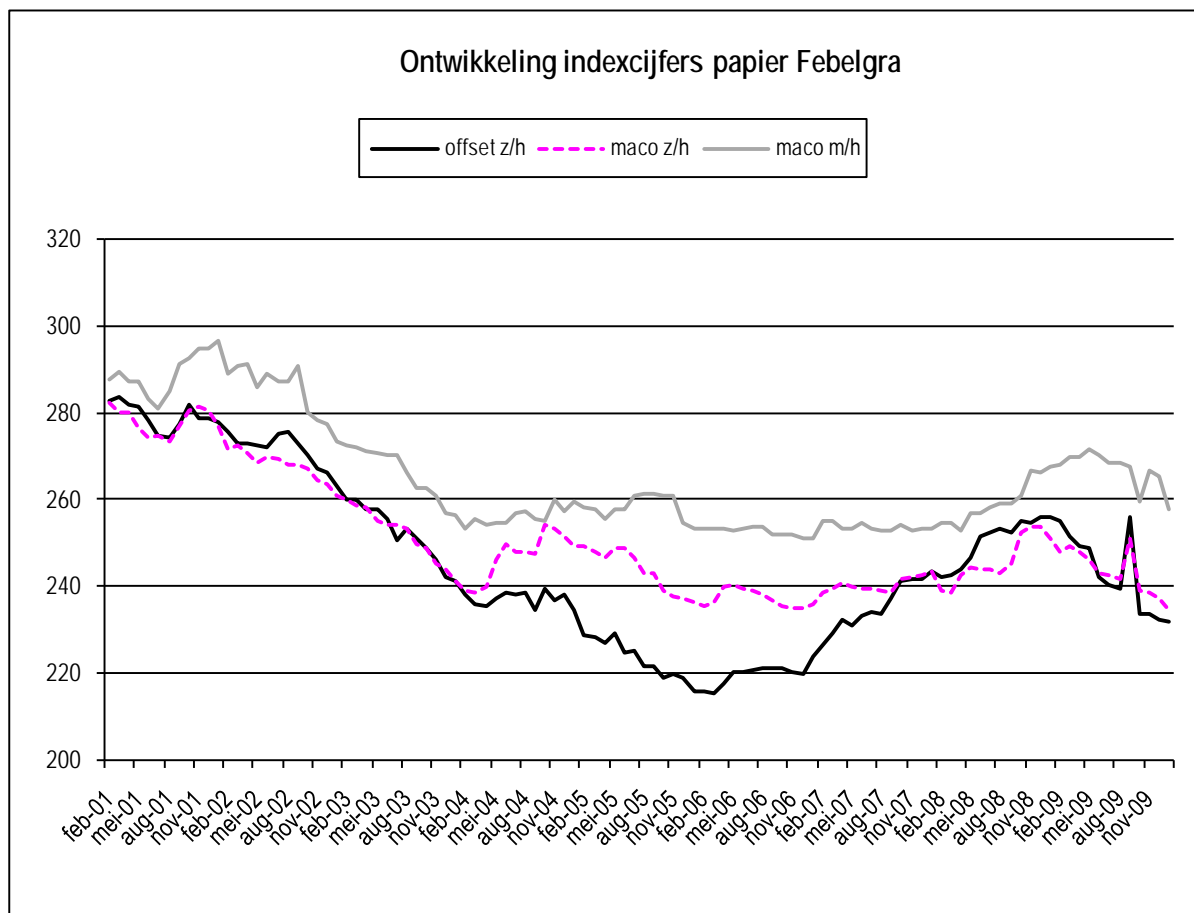
De vraag naar **Europees verpakpapier** is zwak. De export is afgenomen. De aankondigingen van prijsstijgingen gaan ondanks de kwetsbare vraag door omdat de prijs van grondstoffen stijgt, net zoals die van de transport- en leveringskosten. De verhoogde industriële activiteit zou een verhoogde vraag naar inpakpapier laten vermoeden. Maar dat was niet het geval: het herstel is ongetwijfeld opgetreden in sectoren die geen inpakpapier nodig hebben. Bovendien moet gezegd worden dat het herstel nog zwak blijft. De achteruitgang van de vraag is algemeen in de verpakking. De markt blijft wankelen omdat de omgeving van de bedrijven zwak blijft, behalve de drankensector die qua volumes niet geleden heeft. Volgens het tijdschrift Papier Carton²², meldt **papier voor golfkarton** een zich herhalende overcapaciteit. Europa is gedwongen om naar Oost-Europa en het Midden-Oosten te exporteren omdat de vraag in West-Europa in 2008 en 2009 achteruit ging. Men voorziet dat de vraag in 2010 en in 2011 zal aantrekken, maar in een laag tempo.

Ook de markt van **planokarton** kampt met overcapaciteit en het segment van vouwdozen krimpt sterk in 2009 (dat was eveneens het geval in 2008).

²⁰ Revue du Papier Carton, nr. 101, mei/juni/juli 2009.

²¹ Wat volgens het Revue du Papier Carton, nr. 101, mei/juni/juli 2009 een daling met 59,2% zou betekenen over het 1ste trimester van 2009.

²² Nr. 101, mei/juni/juli 2009.

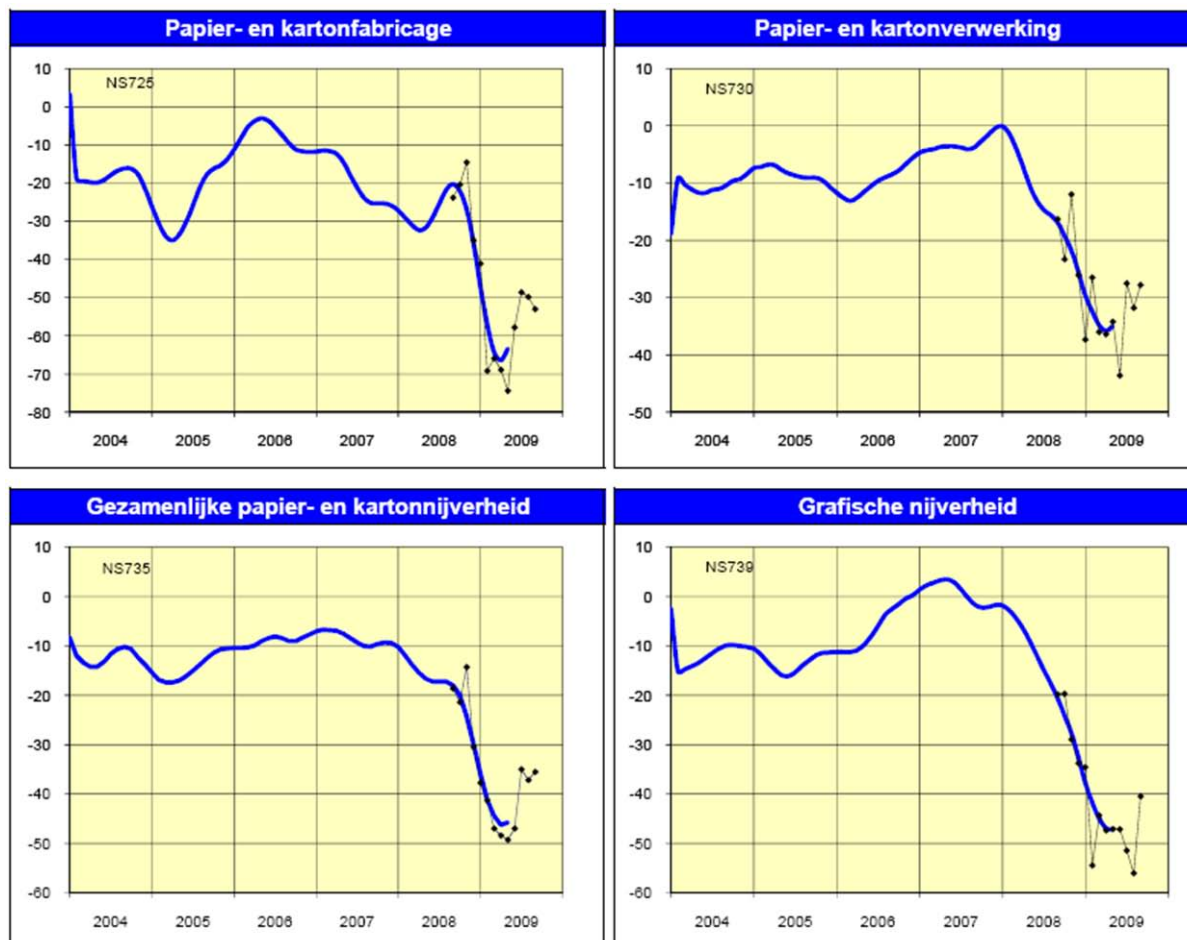

Voor België beschikken we over cijfers tot januari 2010. Maco (machine coated) met hout is het papier dat op koers lijkt te blijven. Maco zonder hout en offset papier (voor gewoon drukwerk) dalen sinds eind 2008.

3.1.4 Productieprijzen in de papier- en grafische industrie

Traditioneel maakte het conjunctuurrapport gebruik van de statistieken van de productieprijzen van de FOD Economie (Belgostat). Deze gegevens lijken echter niet overeen te stemmen met de werkelijkheid op het terrein. Gegeven de staat waarin de data zich momenteel bevinden heeft de speciale adviescommissie voor papier dus beslist om geen beroep meer te doen op deze bron,.

3.2 Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Bron: Nationale Bank van België, december 2009

In zijn conjunctuurbarometer van november 2009 stelt de Nationale Bank van België dat de barometer voor de achtste maand op rij is verbeterd en in december 2009 een beetje is teruggetrokken, wat niet verrassend is aan het einde van het jaar. De ondernemers tonen zich veel optimistischer en de vooruitgang was het spectaculairst in de verwerkingsindustrie.

Deze lichte verbetering van de conjunctuur liet zich ook een beetje zien in de papier- en grafische industrie in België, hoewel men ziet dat de indicatoren grotendeels negatief blijven. In november 2009 is de binnen- en buitenlandse vraag, net zoals de orderboekjes verbeterd in de grafische sector en in de papier- en kartonsector. Het productieritme is een beetje toegenomen in de papier- en kartonsectoren waar de binnenlandse vraag vertraagde, maar de buitenlandse vraag verbeterde. De sector gaat toch nog door met productiestops. Het productieritme in de grafische sector steeg in november maar ging sterk achteruit in december 2009. De conjunctuurcurve van de grafische sector heeft zich stilaan hersteld hoewel ze in 2008 een spectaculaire duik had gemaakt. De binnenlandse en buitenlandse orderboekjes evolueren gunstig in de papier- en kartonindustrieën. De Bank voorziet een verbetering van de vraag in de papier- en kartonindustrie en in de grafische industrie. De vooruitzichten voor de tewerkstelling zouden gunstig zijn in de papiersector. De actoren van deze sectoren blijven nochtans erg voorzichtig en weinig optimistisch voor de komende maanden.

Volgens Febelgra kent de conjunctuurcurve voor de grafische sector een daling over het eerste trimester van 2010. De herneming tijdens het laatste trimester van 2009 was dus tijdelijk en conjunctureel maar het ondernemersvertrouwen blijft desondanks op een hoger niveau dan eind 2008.

3.3 Omzet

Voor 2009 zijn er cijfers van de eerste negen maanden beschikbaar en die laten een negatieve trend zien voor alle activiteiten van de Belgische papier- en grafische sectoren. Dat is te wijten aan het feit dat de gevolgen van de crisis van 2008 voor deze sectoren zich in het eerste deel van 2009 lieten gevoelen. Gezien de hoge inflatie in 2008 lijkt de omvang van de slechte prestaties van 2009 nog groter. De mondiale conjunctuurcrisis verdubbelt, we herhalen het, de structurele crisis waarmee de sectoren al jaren kampen. Omdat het vierde kwartaal van 2009 een heropleving van de economische activiteiten te zien gaf, zou deze vaststelling voor het einde van 2009 milder moeten zijn.

Ontwikkeling van de bruto-omzet - Mio euro's

Jaar	Pulp, papier en karton 21.1	Papier- en kartonwaren 21.2	Totaal papierindustrie 21	Uitgeverijen 22.1**	Drukkerijen en aanverw. diensten		Totaal grafische industrie 22	Recuperatie van papier 37.21***
					22.21	22.22/23/24/25		
2000	1.860,9	3.003,3	4.864,2	2.914,9	405,9	3.388,5	6.709,3	
2001	1.695,8	2.989,7	4.685,6	2.828,6	474,6	3.383,1	6.686,4	73,5
2002	1.901,7	3.137,3	5.039,1	2.789,4	472,2	3.309,7	6.571,3	91,8
2003	1.755,3	3.202,1	4.957,5	2.881,3	436,2	3.260,2	6.577,7	83,1
2004	1.822,0	3.321,8	5.143,8	2.875,0	435,0	3.207,3	6.517,3	89,9
2005	1.820,2	3.207,8	5.027,9	2.955,6	519,4	3.204,4	6.679,4	103,7
2006	1.893,8	3.245,4	5.139,2	3.090,3	539,6	3.184,1	6.814,0	120,3
2007	1.999,9	3.350,5	5.350,4	3.274,0	483,8	3.410,6	7.168,5	178,4
2008	2.145,0	3.477,8	5.622,8	3.527,2	302,0	3.292,8	7.122,0	n.d.
9m2008	1.644,5	2.670,6	4.315,1	2.546,4	220,2	2.428,2	5.194,8	n.d.
9m2009	1.124,7	2.331,3	3.456,0	2.397,2	207,0	2.192,7	4.796,9	n.d.
2001/2000	-8,9%	-0,5%	-3,7%	-3,0%	16,9%	-0,2%	-0,3%	
2002/2001	12,1%	4,9%	7,5%	-1,4%	-0,5%	-2,2%	-1,7%	24,8%
2003/2002	-7,7%	2,1%	-1,6%	3,3%	-7,6%	-1,5%	0,1%	-9,5%
2004/2003	3,8%	3,7%	3,8%	-0,2%	-0,3%	-1,6%	-0,9%	8,2%
2005/2004	-0,1%	-3,4%	-2,3%	2,8%	19,4%	-0,1%	2,5%	15,3%
2006/2005	4,0%	1,2%	2,2%	4,6%	3,9%	-0,6%	2,0%	16,0%
2007/2006	5,6%	3,2%	4,1%	5,9%	-10,3%	7,1%	5,2%	48,3%
2008/2007	7,3%	3,8%	5,1%	7,7%	-37,6%	-3,5%	-0,6%	n.d.
9m09/9m08	-31,6%	-12,7%	-19,9%	-5,9%	-6,0%	-9,7%	-7,7%	n.d.

Bron : CRB volgens de maandelijke en driemaandelijke btw-aangiften. De cijfers voor het derde kwartaal zijn nog voorlopig maar werden in februari 2010 geveerd

** Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsopnamen

***volgens Non-Prodcomstatistieken (NIS)

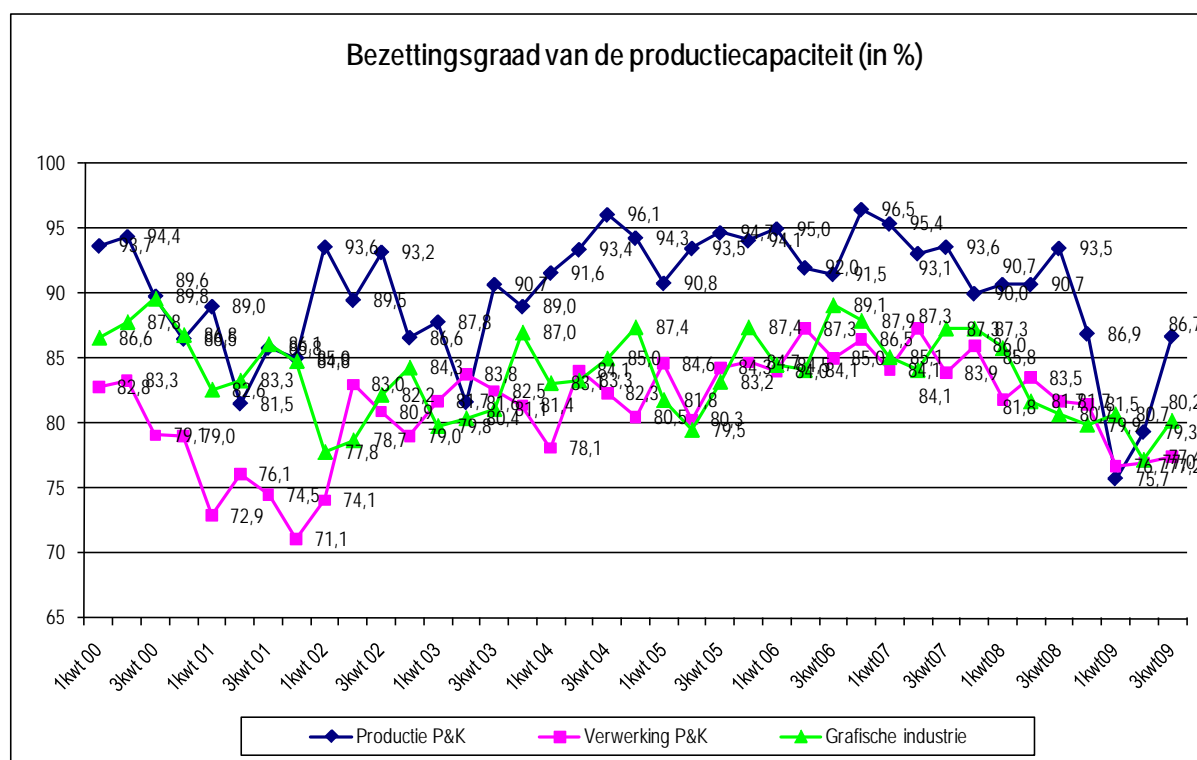
3.4 Productie

Pulp- en papierproductie in België (ton)							
	9m2006	9m2007	9m2008	9m2009	%9m2007/2006	%9m2008/2007	%9m2009/2008
Pulp	382.071	375.829	381.240	353.233	-1,6%	1,4%	-7,3%
dagblad-/schrijf-/drukpapier	1.136.980	1.104.104	1.118.941	944.212	-2,9%	1,3%	-15,6%
verpakpapier en -karton	289.349	276.308	239.209	284.733	-4,5%	-13,4%	19,0%
huishoud./toilet papier	74.455	71.972	74.668	76.123	-3,3%	3,7%	1,9%
andere	37.098	38.655	40.570	12.526	4,2%	5,0%	-69,1%
Totaal papier en karton	1.537.882	1.491.039	1.473.388	1.317.594	-3,0%	-1,2%	-10,6%

Bron: Cobelpa

Volgens de statistieken van Cobelpa die beschikbaar zijn voor de eerste 9 maanden van 2009, valt er in ons land een sterke terugval (-10,6%) in de productie van pulp en papier te betreuren ten opzichte van dezelfde periode van 2008. De productie van perspapier en grafisch papier is alarmerend met een daling van meer dan 15%. De productiestijging met 19% van inpakpapier wordt verklaard door het feit dat een productie-eenheid die in 2008 werd gesloten, in 2009 werd heropend. Papier voor sanitair of huishoudelijk gebruik houdt stand omdat de vraag minder conjunctuurgevoelig is dan andere papierproducten. De toestand in België is volgens de statistieken van de CEPI iets beter dan het Europese gemiddelde (- 14%).

De gegevens over de gebruiksgraad van de productiecapaciteiten die van de Nationale Bank van België afkomstig zijn, zijn beschikbaar tot het derde kwartaal van 2009. Nadat de gebruiksgraad in het eerste kwartaal van 2009 een dieptepunt bereikte, lijkt ze zich sindsdien te herstellen in de papier- en kartonproductie (ongeveer 86%) - ongetwijfeld onder invloed van de verbeterde export in deze branche - en de achteruitgang in de grafische sector (ongeveer 79%) en de papier- en kartontransformatie (ongeveer 77%) af te remmen en zelfs te stabiliseren. De huidige gebruiksgraden in deze branches zijn dezelfde als die in 2003, hoewel ze ver achter de recordgraden van 2007 blijven.

3.5 Investerings

Ontwikkeling van de bruto-investeringen - Moi euro's

Jaar	Pulp, papier en karton 21.1	Papier- en kartonwaren		Uitgeverijen 22.1*	Drukkerijen en aanverw. Diensten		Totaal 22
		21.2	21		22.21	22.22/23/24/25	
2000	77,7	152,3	230,0	107,5	29,6	272,7	409,8
2001	73,3	186,5	259,8	61,8	24,1	218,6	304,4
2002	312,5	129,9	442,4	44,0	18,8	173,7	236,5
2003	241,6	100,2	341,8	41,1	24,9	173,8	239,8
2004	57,8	126,5	184,3	60,4	22,8	194,7	277,9
2005	47,7	113,9	161,6	109,9	41,3	234,6	385,9
2006	36,2	105,9	142,1	62,2	8,3	240,0	310,5
2007	73,7	101,5	175,2	65,3	14,4	225,2	304,9
2008	94,6	82,9	177,5	64,1	8,7	217,8	290,7
9m2008	60,7	62,6	123,3	43,1	5,2	162,0	210,4
9m2009	66,1	51,1	117,1	39,2	4,8	144,1	188,2
2001/2000	-5,7%	22,4%	12,9%	-42,6%	-18,7%	-19,8%	-25,7%
2002/2001	326,5%	-30,3%	70,3%	-28,8%	-22,0%	-20,5%	-22,3%
2003/2002	-22,7%	-22,9%	-22,7%	-6,5%	32,2%	0,1%	1,4%
2004/2003	-76,1%	26,2%	-46,1%	46,9%	-8,3%	12,0%	15,9%
2005/2004	-17,4%	-10,0%	-12,3%	81,9%	81,2%	20,5%	38,9%
2006/2005	-24,1%	-7,0%	-12,1%	-43,4%	-80,0%	2,3%	-19,5%
2007/2006	103,5%	-4,2%	23,3%	4,9%	74,2%	-6,2%	-1,8%
2008/2007	28,4%	-18,3%	1,4%	-1,8%	-39,3%	-3,3%	-4,7%
9m09/9m08	8,8%	-18,5%	-5,0%	-9,0%	-7,5%	-11,1%	-10,6%

Bron : CRB volgens de maandelijkse en driemaandelijkse btw-aangiften (de gegevens voor het derde kwartaal 2009 zijn nog voorlopig)

** Min NaceBel 22.14 : Uitgeverijen van geluidsoptnamen

De Belgische gegevens zijn afkomstig van BTW-aangiften. Behalve voor de fabricage van papierpulp, papier en karton (+8,8%) kenden alle activiteiten van de sector in de eerste negen maanden van 2009 een grote daling van de investeringen. De grafische sector meldt een daling van 10,6%. In deze ongunstige conjunctuur heeft de vakbeurs Drupa (voor ondernemers van de grafische sector) in 2008 niet de verwachte rol van stimulans kunnen spelen die tot investeringen in spitstechnologie aanzet. De omzet van deze bedrijven en de bezettingsgraad van hun machines dalen. De daling van de budgetten in de sector van reclame-advertenties en de groeiende concurrentie van internet die tot consolideringen, fusies en overnames in de sector leiden, laten zich met volle kracht voelen. Bovendien worden bedrijven die investeringen wensen te doen die nodig zijn voor het overleven van hun activiteit steeds meer geconfronteerd met moeilijkheden om krediet te verkrijgen omdat banken steeds weigerachtiger staan tegenover wat ze als gevaarlijke investeringen beschouwen. Er is momenteel geen teken dat erop wijst dat er verbetering op komst is.

Dat past in de lijn van de hele sector wereldwijd, met uitzondering van China dat zijn investeringen nog verder opdrijft, hoewel het ritme in 2009 wel vertraagde ten opzichte van 2008.

Vlak voor de crisis voorzagen de vooruitzichten van de OESO²³ dat de pulp- en papierfabrieken in veel OESO-landen in de komende 10 of 15 jaar vervangen moesten worden, wat de gelegenheid bood om nieuwe technologieën in te voeren en een stijging van de investeringen liet voorzien, maar de duur van de crisis en de intensiteit van de socio-economische gevolgen ervan wegen zwaar door op de balans. Volgens de organisatie heeft de pulp- en papierindustrie in 2006 ongeveer 0,7% van haar omzet aan Onderzoek en Ontwikkeling besteed.

De budgetten die aan onderzoek en ontwikkeling besteed worden, kunnen technologische innovaties betreffen die de prestaties van bestaande processen moeten verbeteren, of nieuwe processen creëren of toelaten om de impact van het processen op het milieu te verminderen²⁴. Een interessant initiatief ter zake is het Europese technologieplatform 'Bos Hout Papier'²⁵ dat tegen 2030 een sectorale visie ontwikkelt en een strategisch onderzoeksprogramma dat de behoeften qua onderzoek en ontwikkeling omschrijft die nodig zijn om deze visie te verwezenlijken en de verspreiding van de beste beschikbare technieken mogelijk maakt (MTD).

In de papierproductiesector blijken investeringen in nieuwe technologieën onmisbaar te zijn, vooral op de lange termijn, om de concurrentiepositie te behouden. De sector schenkt al jaren aandacht aan de verbetering van haar energie-efficiëntie.

Ook in de grafische sector zijn investeringen van essentieel belang, niet alleen in de service die aan klanten geboden wordt, maar ook in beheersystemen voor beelden en polyvalente gegevens, t.t.z. die zowel bestemd zijn voor papieren drukwerk als voor elektronische uitgave (Internet, web-to-print, enz.), zonder te vergeten om eveneens in personeel te investeren zodat deze nieuwe instrumenten gebruikt kunnen worden.

In de grafische sector zijn de onderzoeken van uiteenlopende aard: de ontwikkeling van digitale persen met inktjet, onderzoek naar genetische wijzigingen²⁶ van boomsoorten zoals populieren, dennen en eucalyptus om bomen met minder ligniet en meer cellulose te verkrijgen zodat er minder hout nodig is voor de papierproductie, het rendement van het bleekproces verhogen, op energie, water en chemische producten besparen; of transgene bomen kweken die bestand zijn tegen bepaalde parasieten om het gebruik van fyto-sanitaire producten te verminderen. In de strijd tegen namaak worden nanovezels bestudeerd. Er verschijnt synthetisch papier. Op het niveau van de uitgeverijen kent het elektronische boek sinds vorig jaar een indrukwekkende doorbraak, vooral op de Amerikaanse en Britse markten. (meer dan een miljoen consumenten in 2009). De Computer to plate (CtP) techniek is een nieuwe fase in de informatisering van drukkerijen. Digitale druk begint zich op te werpen als de voornaamste technologie voor de productie van etiketten.

²³ OESO, vooruitzichten van de OESO-omgeving tegen 2030, 2008

²⁴ In 2004 besteedden de Europese bedrijven 7% van hun uitgaven voor uitrusting aan milieusanering. (bron OESO, ibidem).

²⁵ <http://www.forestplatform.org>

²⁶ Nouvelles graphiques nr. 13 juni 2009

3.6 Buitenlandse handel

De cijfers van 2009 zijn beschikbaar voor het eerste trimester. We hebben voor deze periode dus een vergelijking opgesteld sinds 2006.

De export van papierpulp kent een sterke daling (-41%) en ook die van papier en karton: -17%. Op deze beide punten loopt ook de import terug. De handelsbalans staat sinds 2006 in het rood.

Ontwikkeling van de uitvoer in waarde van enkele papier- en grafische producten

Producten	1 hfj 06 euro	1 hfj 07 euro	1 hfj 08 euro	1hfj 09 euro	1hfj09/1hfj08 %
Uitvoer in waarde van papier (miljoenen euro's)					
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	203,2	309,4	285,7	162,6	-43,1%
Totaal pulp	234,4	343,6	325,9	191,7	-41,2%
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	79,4	94,8	92,7	76,2	-17,8%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	196,5	190,9	204	152,1	-25,4%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	81,2	114	110,4	83	-24,8%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	482,8	483,4	484,2	395,4	-18,3%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	181,4	180,5	158,6	119,6	-24,6%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	319,2	335	345,6	348,9	1,0%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	271,3	278,2	287,2	245,9	-14,4%
4820 Registers, complaibiteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	25,8	26,7	42,3	31	-26,7%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	50,6	54,7	51,4	43,9	-14,6%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	28	21,8	22,4	23,5	4,9%
Totaal papier en karton	2153	2226	2250	1866	-17,1%
Invoer in waarde van papier (miljoenen euro's)					
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	245,8	333	243,6	179,4	-26,4%
Totaal pulp	293,5	385	304,6	217,4	-28,6%
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	61,8	71,8	86,1	57,9	-32,8%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	338,9	354,3	344,3	293,3	-14,8%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	138,3	148,5	131,8	134,7	2,2%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag, op rollen > 15 cm breedte of in bladen	153,1	149,9	180,9	117,6	-35,0%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	441,7	484,3	503	389,8	-22,5%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	160,761	162	162,1	132,9	-18,0%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	272,9	259	274,3	260,1	-5,2%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	236,5	261,8	280,8	247,2	-12,0%
4820 Registers, complaibiteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	36,1	35,9	45,4	39,8	-12,3%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	44,6	48,2	49,6	43,3	-12,7%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	53,6	55,8	59,2	55	-7,1%
Totaal papier en karton	2173,4	2295,2	2419,7	1995,3	-17,5%
handelsbalans (uitvoer-invoer)	-79,5	-110,6	-148,4	-155	

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het Instituut voor de Nationale rekeningen / NBB
NB: afgeronde waarden

In de grafische sector dalen de import en export respectievelijk met 14,7% en 12,9% in vergelijking met het eerste semester van 2008, maar de handelsbalans blijft positief in het eerste semester van 2009.

Producten	1 hfj 06 euro	1 hfj 07 euro	1 hfj 08 euro	1hfj 09 euro	1hfj09/1hfj08 %
Uitvoer van de grafische industrie in waarde (miljoenen euro's)					
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook indien in losse vellen (met uitz. van reclame)	164,50	163,80	158,30	140,90	-11,0%
4902 Kranten en tijdschriften, ook indien geïllustreerd of reclame bevattend	81,30	101,20	120,40	113,90	-5,4%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's daaronder begrepen	238,70	255,40	268,40	219,10	-18,4%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	521,90	558,70	591,20	504,40	-14,7%
Invoer van de grafische industrie in waarde (miljoenen euro's)					
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook indien in losse vellen (met uitz. van reclame)	201,60	212,00	249,20	189,80	-23,8%
4902 Kranten en tijdschriften, ook indien geïllustreerd of reclame bevattend	139,90	141,40	130,70	118,50	-9,3%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's daaronder begrepen	98,40	101,50	103,00	111,20	8,0%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	471,90	487,60	514,30	447,90	-12,9%
handelsbalans (uitvoer-invoer)	50,00	71,10	76,90	56,50	

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het Instituut voor de Nationale rekeningen / NBB
NB: afgeronde waarden

Een nuttige verduidelijking op Europees niveau komt van de Europese Commissie²⁷: zij heeft het vergelijkende voordeel berekend van de papier- en grafische sector dat overeenstemt met het voordeel van de export van deze sectoren in de som van de export van de EU-27 ten opzichte van het voordeel van de export van dezelfde sectoren in 38 andere landen in de som van de export van 38 andere landen.

In 2006 bedroeg in de sector van de papierindustrie het vergelijkende voordeel van de EU-27 ten opzichte van 38 andere landen 1,23 (COMTRADE cijfers) in de EU-27. In de sector van het drukwerk, de publicatie en de reproductie van opgenomen media bedroeg in 2006 het vergelijkende voordeel van de EU-27 ten opzichte van 38 andere landen 1,45 (COMTRADE cijfers) in de EU-27 en 0,6% met een stijging van 5,1% in 2008. De relatieve handelsbalans in de papierindustriesector van de EU-27 ten opzichte van 38 andere landen is 0,16. De relatieve handelsbalans in de sector van het drukwerk, de publicatie en reproductie van opgenomen media van de EU-27 ten opzichte van 38 andere landen is 0,22.

3.7 Werkgelegenheid

De werkgelegenheidscijfers voor de papier- en grafische sector bevestigen de algemene macro-economische analyses die stellen dat de impact van de conjunctuurcrises op de werkgelegenheid zich met een zekere vertraging doet gevoelen. Het ritme van het banenverlies in deze sectoren versnelde namelijk in de eerste twee kwartalen van 2009. Het cijfer van de faillissementen voor het hele jaar 2009 bevestigt helaas deze trend.

Volgens de gegevens per sector loopt de globale werkgelegenheid in de papier- en grafische industrie terug. Het enige activiteitssegment dat hieraan lijkt te ontsnappen is dat van de uitgeverijen. Nochtans zijn deze stijgende cijfers gedeeltelijk te wijten aan de verandering van de NACE-codes die er op papier voor zorgde dat banen in de sector krantendrukwerk naar die van de uitgeverijen werden overgebracht, als het om bedrijven gaat die in beide branches actief zijn. De analyse van het aantal werknemers per paritair comité toont eveneens een daling van de tewerkstelling in alle branches, behalve voor paritair comité 130 (drukkerij, grafische kunsten en kranten) waar het aantal arbeiders in het tweede kwartaal van 2009 met 550 eenheden toenam. Men moet noteren dat heel wat arbeidsplaatsen in de uitgeverijen en drukkerijsectoren onder het nationale paritaire hulpcomité voor bedienden, het zogenaamde PC 218, vallen dat meer dan 50.000 bedrijven telt (in totaal meer dan 300.000 werknemers). De cijfers van dit PC zijn dus niet in de tabel opgenomen omdat ze niet representatief zijn voor onze sectoren²⁸.

De tijdelijke werkloosheid die begin 2009 tot in maart explodeerde, had overigens meer impact op de papiersector dan op de grafische sector en vertaalt zich in het tweede deel van 2009 misschien in een stijging van de volledige werkloosheid.

²⁷ Commission staff working document. European competitiveness report 2009. SEC (2009) 1657 final Volume I, II, III.

²⁸ Het aantal ondernemingen en werknemers van de sector en het aandeel daarvan in het nationale paritaire hulpcomité zijn voor uitgeverijen: 487 ondernemingen en 7.533 werknemers, hetzij 2,21% van de werknemers van het nationale paritaire hulpcomité en voor de drukkerijen: 1.216 ondernemingen en 8.017 werknemers, hetzij 2,35% van de werknemers in het nationale paritaire hulpcomité.

Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak

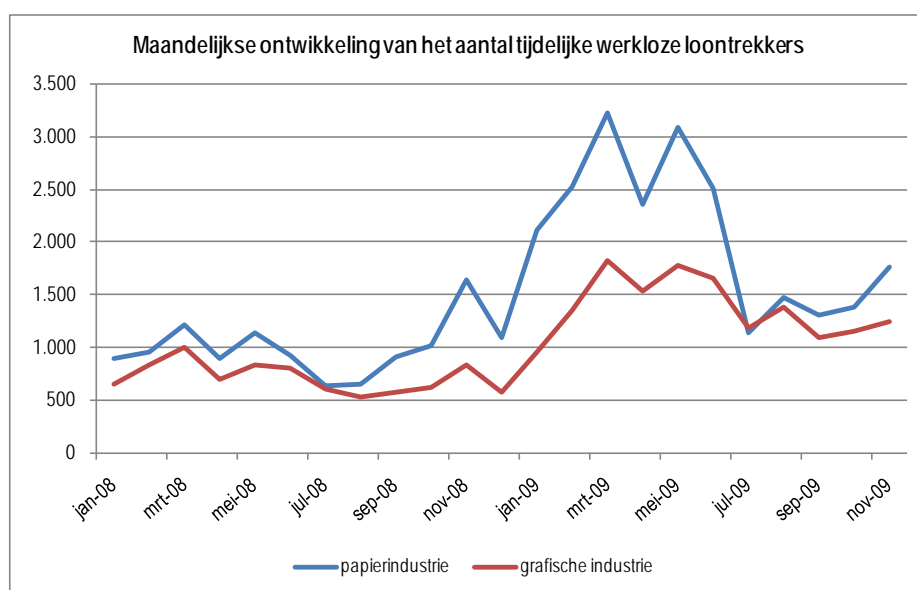
			1 kw 2007	2 kw 2007	3 kw 2007	4 kw 2007	1 kw 2008	2 kw 2008	3 kw 2008	4 kw 2008	1 kw 2009	2 kw 2009
17.12	Vervaardiging van papier en karton	arbeiders	2.885	2.798	2.710	2.710	2.751	2.787	2.753	2.746	2.714	2.552
		bedienden	1.221	1.183	1.147	1.134	1.120	1.115	1.116	1.115	1.115	1.058
		totaal	4.106	3.981	3.857	3.844	3.871	3.902	3.869	3.861	3.829	3.610
17.2	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	arbeiders	7.376	7.291	7.287	7.211	7.374	7.351	7.264	7.210	7.143	7.005
		bedienden	2.475	2.471	2.472	2.470	2.519	2.523	2.551	2.550	2.528	2.486
		totaal	9.851	9.762	9.759	9.681	9.893	9.874	9.815	9.760	9.671	9.491
17	Totaal papierindustrie	arbeiders	10.261	10.089	9.997	9.921	10.125	10.138	10.017	9.956	9.857	9.557
		bedienden	3.696	3.654	3.619	3.604	3.639	3.638	3.667	3.665	3.643	3.544
		totaal	13.957	13.743	13.616	13.525	13.764	13.776	13.684	13.621	13.500	13.101
58	Uitgeveringen	arbeiders	743	748	721	715	561	548	527	521	899	885
		bedienden	9.644	9.466	9.438	9.416	9.315	9.314	9.240	8.345	10.030	9.888
		totaal	10.387	10.214	10.159	10.131	9.876	9.862	9.767	8.866	10.929	10.773
18.11	Krantendrukkerijen	arbeiders	1.013	995	983	974	1.107	1.099	1.085	1.064	692	648
		bedienden	950	954	936	935	985	996	1.005	1.005	468	472
		totaal	1.963	1.949	1.919	1.909	2.092	2.095	2.090	2.069	1.160	1.120
18.12 / 18.13/ 18.14	Overige drukkerijen, prepress- en premediadiensten, binderijen en aanverwante diensten	arbeiders	10.083	10.032	10.071	10.106	10.047	10.002	10.014	9.862	9.662	9.348
		bedienden	5.671	5.675	5.698	5.756	5.535	5.566	5.619	5.594	5.481	5.351
		totaal	15.754	15.707	15.769	15.862	15.582	15.568	15.633	15.456	15.143	14.699
18	Totaal grafische industrie	arbeiders	11.839	11.775	11.775	11.795	11.715	11.649	11.626	11.447	11.253	10.881
		bedienden	16.265	16.095	16.072	16.107	15.835	15.876	15.864	14.944	15.979	15.711
		totaal	28.104	27.870	27.847	27.902	27.550	27.525	27.490	26.391	27.232	26.592

Bron: CRB op basis van de RSZ

Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht

PC		1 kw 2007	2 kw 2007	3 kw 2007	4 kw 2007	1 kw 2008	2 kw 2008	3 kw 2008	4 kw 2008	1 kw 2009	2 kw 2009	
221	PC voor de bedienden uit de papiermiljverheid	bedienden	1019	996	968	955	943	941	939	934	922	898
		vr. bedienden	354	347	333	330	332	338	334	335	331	310
		totaal	1.373	1.343	1.301	1.285	1.275	1.279	1.273	1.269	1.263	1.208
129	PC voor de voortbrenging van papierpap, papier en karton	arbeiders	3.022	2.938	2.847	28.442	2.886	2.928	2.905	2.894	2.866	2.722
		arbeidsters	114	112	100	97	96	93	91	92	96	83
		totaal	3.136	3.050	2.947	28.539	2.982	3.021	2.996	2.986	2.962	2.805
136	PC voor de papier- en kartonbewerking	arbeiders	5.738	5.692	5.683	5.635	5.662	5.700	5.640	5.526	5.460	5.421
		arbeidsters	1.571	1.554	1.571	1.541	1.566	1.544	1.534	1.497	1.471	1.454
		totaal	7.309	7.246	7.254	7.176	7.248	7.244	7.174	7.023	6.931	6.875
222	PC voor de bedienden van de papier- en kartonbewerking	bedienden	1.550	1.553	1.548	1.520	1.519	1.493	1.525	1.514	1.509	1.497
		vr. bedienden	1.057	1.068	1.087	1.081	1.084	1.074	1.092	1.087	1.083	1.070
		totaal	2.607	2.621	2.635	2.601	2.603	2.567	2.617	2.601	2.592	2.567
142.03	PC voor de terugwinning van papier	arbeiders	537	543	538	527	543	538	543	525	440	434
		arbeidsters	120	120	115	113	113	114	113	113	113	32
		totaal	657	663	653	640	656	652	656	638	472	466
130	PC voor het drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf	arbeiders	9.389	9.340	9.355	9.374	9.384	9.329	9.254	9.154	8.995	9.617
		arbeidsters	2.706	2.683	2.707	2.736	2.763	2.739	2.746	2.695	2.645	2.573
		totaal	12.095	12.023	12.062	12.110	12.147	12.068	12.000	11.849	11.640	12.190

Bron: CRB op basis van de RSZ-gegevens

Bron : CRB op basis van de RSZ-gegevens

Aantal faillissementen in de papier- en grafische sector (2008-2009)

Jaar	Maand	NACE03	Subsector	Totaal	Geen loontrekkers	1 - 4 loontrekkers	5 - 9 loontrekkers	10 - 19 loontrekkers	20 - 49 loontrekkers	50 - 99 loontrekkers	100 - 199 loontrekkers	200 - 499 loontrekkers	500 - 999 loontrekkers
2008	jaarlijks totaal	21100	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	4	1	2	0	1	0	0	0	0	0
2008	jaarlijks totaal	21200	Vervaardiging van artikelen van papier en karton	6	0	4	1	0	0	1	0	0	0
2008	jaarlijks totaal	21	Totaal papierindustrie	10	1	6	1	1	0	1	0	0	0
2008	jaarlijks totaal	22100*	Uitgeverijen (excl. geluidsopnamen)	23	2	21	0	0	0	0	0	0	0
2008	jaarlijks totaal	22210	Dagbladrukkerijen	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
2008	jaarlijks totaal	22.22/23/24/25		49	9	29	6	4	1	0	0	0	0
2008	jaarlijks totaal	22000*	Totaal uitgeverijen, drukkerijen en reproductie	73	11	51	6	4	1	0	0	0	0
2009	jaarlijks totaal	21100	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	2	0	1	0	0	0	0	0	1	0
2009	jaarlijks totaal	21200	Vervaardiging van artikelen van papier en karton	6	0	3	0	2	1	0	0	0	0
2009	jaarlijks totaal	21	Totaal papierindustrie	8	0	4	0	2	1	0	0	1	0
2009	jaarlijks totaal	22100*	Uitgeverijen (excl. Geluidsopnamen)	25	3	21	1	0	0	0	0	0	0
2009	jaarlijks totaal	22210	Dagbladrukkerijen	5	1	4	0	0	0	0	0	0	0
2009	jaarlijks totaal	22.22/23/24/25		54	11	35	2	2	2	2	0	0	0
2009	jaarlijks totaal	22000*	Totaal uitgeverijen, drukkerijen en reproductie	84	15	60	3	2	2	2	0	0	0
2008/2009			Totaal papierindustrie	-20%									
2008/2009			Totaal uitgeverijen, drukkerijen en reproductie	15%									

Bron: CRB op basis van de afgevaakte gegevens van de algemene directie Statistiek en Economische Informatie

In 2009 explodeerde het aantal faillissementen in België, vooral in de sector van de uitgeverijen, de drukkerijen en de reproductie en hoofdzakelijk in ondernemingen met 1 tot 4 werknemers (15% meer faillissementen dan in 2008). In de papiersector leidde het faillissement van een grote onderneming voor de fabricage van papier en karton, Cordenons (GC Paper) in Malmédy, in april 2009 tot het verlies van 170 banen. De gevolgen van de crisis laten zich dus goed gevoelen.

Tot besluit zijn de vooruitzichten qua tewerkstelling, zowel in de papier- als in de grafische sector, verre van rooskleurig en moet men zich in 2010 aan nieuw banenverlies verwachten. De uitgeverijsector vreest voor zijn economische leefbaarheid in een periode dat reclame-inkomsten en inkomsten uit de verkoop beduidend achteruit lopen.

4 Bibliografie

Nationale Bank van België, maandelijkse conjunctuurenquête van de NBB.

Nationale Bank van België, conjunctuurbarometer.

Wereldbank, International Finance Corporation, 'Environmental, Health, and safety guidelines. Pulp and paper mills', 10 december 2007. Beschikbaar via de link [http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/gui_EHSGuidelines2007_PulpandPaper/\\$FILE/Final+-+Pulp+and+Paper+Mills.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/sustainability.nsf/AttachmentsByTitle/gui_EHSGuidelines2007_PulpandPaper/$FILE/Final+-+Pulp+and+Paper+Mills.pdf)

CEPIPRINT, Demand and supply statistics. Newsprint and magazine paper grades. 1990-2008.

COBELPA, Monthly Statistical data.

Europese Commissie. Commission staff working document. European competitiveness report 2009. SEC (2009) 1657 final Volume I, II, III.

EUWID, Europees tijdschrift voor pulp en papier.

Et site Internet <http://www.euwid-paper.com/>

FEBELGRA, tijdschrift Factua.

FILPAP, prijzen

IRES – institut de recherches économiques et sociales. Analyse économiques et prévisions. Oktober 2009. UCL.

Nouvelles graphiques: nr. 18/19, november 2009

OESO, Vooruitzichten van de OESO-omgeving tegen 2030, 2008. Pp. 442 à 450

Périodique (Le), het informatiebulletin van de Unie van Uitgevers van de periodieke pers.

PriceWaterhouseCoopers (PWC 1), "Forest, paper and packaging deals. Branching out – 2008 Annual Review. Mergers and acquisitions activity in the forest, paper and packaging industry », January 2009

PriceWaterhouseCoopers (PWC 1), "Global Forest, paper and packaging (FPP) industry survey. 2009 Edition – survey of 2008 Results. NB = the PWC top 100, the 100 largest Forest, paper and packaging companies in the world.

Recyclage-Récupération, economisch en technisch weekblad van de ophalers en recycleerders.

Revue du Papier Carton, nr. 101, mei/juni/juli 2009

5 Bijlage: verandering van de NACE-codes²⁹

De NACE-Bel codes werden in 2008 gewijzigd als gevolg van de herziening van de Europese nomenclatuur van de economische activiteiten (NACE) die het referentiekader vormt voor de productie en verspreiding van statistieken over de economische activiteiten in Europa. Deze nieuwe versie - NACE herz. 2 - werd opgesteld door de Verordening (EG) nr. 1893/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 20 december 2006 (Publicatieblad van de Europese Unie van 30 december 2006), beschikbaar op het volgende adres:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006R1893:FR:NOT>.

NACE-BEL 2008 is de nieuwe versie van de NACE-BEL nomenclatuur, die precies is afgestemd op de NACE herz. 2.

Code 17: papier- en kartonindustrie

17.1. Fabricage van papierpulp, papier of producten in gerecycleerd papier.

Men onderscheidt drie grote activiteiten. De fabricage van papierpulp (17.11) bestaat uit het scheiden van de cellulosevezels van onzuiverheden in het hout of het oplossen en ontinkten van gerecycleerd papier en het mengen met kleine hoeveelheden reagensen om de vezels beter te binden. De fabricage van papier (17.12) bestaat uit het verdelen van de pulp over een mobiel rooster om een ononderbroken blad te vormen. Producten op basis van gerecycleerd papier worden met verschillende technieken op basis van papier en andere stoffen gefabriceerd.

Papierartikelen kunnen bedrukt worden (behangpapier, cadeaupapier,...) omdat de gedrukte informatie niet het hoofddoel is.

De pulpproductie van papier of karton in het groot zit in groep 17.1 terwijl de andere klassen de productie van papierartikelen en -producten omvatten die later getransformeerd worden.

Code 18: drukkerij en reproductie van opnamen

Deze code betreft het drukken van producten zoals kranten, boeken, tijdschriften, handelsformulieren, wenskaarten en ander materiaal en dekt eveneens bijhorende activiteiten zoals boekbinddiensten, fotogravure en fozetten.

De hier inbegrepen bijkomende activiteiten maken integraal deel uit van de drukkerij en producten (een drukplaat, een ingebonden boek of een computerbestand of -schijf) afkomstig uit deze industrie worden bijna altijd op basis van deze processen bekomen.

²⁹ Bron: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.

De processen die in de drukkerij gebruikt worden, omvatten een aantal methoden die dienen om een beeld naar een plaat over te brengen, van een scherm of een computerbestand naar een drager in papier, plastic, metaal, stof of hout. De belangrijkste methode bestaat eruit dat het beeld van een plaat of een scherm op de drager wordt overgebracht (lithografie, fotogravure, zeefdruk en offsetdruk). Er wordt vaak een computerbestand gebruikt voor het rechtstreeks besturen van het drukmechanisme dat het beeld creëert en nieuwe soorten elektrostatische of andere uitrustingen (digitale afdruk of zonder impact).

Hoewel de druk en uitgave door dezelfde eenheid kunnen worden gedaan, zoals een krant, gebeurt het steeds minder dat deze twee aparte activiteiten op dezelfde plaats worden uitgevoerd.

Deze afdeling omvat eveneens de reproductie van opnamedragers: compact discs, video-opnamen, software op schijven of banden, opnamen.

Deze afdeling omvat niet de uitgave (zie Code 58).

INFORMATIE EN COMMUNICATIE

De afdeling Informatie en communicatie omvat de productie en distributie van informatieproducten en culturele producten, de terbeschikkingstelling van middelen om deze producten over te dragen of te verdelen, en de activiteiten in verband met computertechnologieën of informatie en communicatie, de diensten die gegevens verwerken en andere informatiediensten.

In onze sector houden we rekening met de uitgeversactiviteiten, met inbegrip van de uitgave van software (afdeling 58). De uitgeversactiviteiten omvatten de aankoop van auteursrechten op de inhoud (informatieproducten) en de terbeschikkingstelling ervan voor het grote publiek door de reproductie en de distributie in verschillende vormen te organiseren.

58 Uitgave

Deze afdeling omvat de uitgave van boeken, brochures, prospectussen, woordenboeken, encyclopedieën, aardrijkskundige kaarten, atlassen en plannen, de uitgave van kranten en periodieke publicaties, de uitgave van registers en adressenlijsten en andere uitgave-activiteiten en de uitgave van softwarepakketten.

De uitgave-activiteiten omvatten de aankoop van de auteursrechten op de inhoud (informatieproducten) en de terbeschikkingstelling ervan voor het grote publiek door de reproductie en de distributie in verschillende vormen te organiseren. Deze afdeling omvat alle mogelijke vormen van uitgaven (in gedrukte, elektronische of audio vorm, op internet, in de vorm van multimedialproducten zoals naslagwerken op cd-rom, enz.) met uitzondering van de uitgave van films.

Deze afdeling omvat niet de uitgave van films op videocassetten, dvd of gelijkaardige dragers (afdeling 59), noch de productie van opnamestructuren of audiomateriaal (afdeling 59). Ze omvat ook geen drukactiviteiten (zie 18.110 en 18.120), noch de seriële reproductie van opgenomen dragers (zie 18.200).

CONVERSIETABEL NACE-BEL 2003 - NACE-BEL 2008

Preferentiële codes (relatie 1 > n)			
Codes met relatie 1 > 1 & n > 1			
2003	OMSCHRIJVING 2003	2008	OMSCHRIJVING 2008
		18.120	Overige drukkerijen
17.540*	Vervaardiging van watten van textielstof en van artikelen van watten: maandverband en tampons	17.220	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren
21.110	Vervaardiging van papierpulp	17.110	Vervaardiging van papierpulp
21.121	Vervaardiging van papier	17.120	Vervaardiging van papier en karton
21.122	Vervaardiging van karton	17.120	Vervaardiging van papier en karton
21.210	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	17.210	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton
21.220	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	17.220	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren
21.230	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	17.230	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier
21.240	Vervaardiging van behangselpapier	17.240	Vervaardiging van behangpapier
21.250	Vervaardiging van overige artikelen van papier en karton	17.290	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton
22.110*	Uitgeverijen van boeken (m.u.v. uitgeverijen van telefoon- en adresboeken, en mailinglijsten en de vervaardiging van wereldbollen)	58.110	Uitgeverijen van boeken
22.110*	Uitgeverijen van telefoon- en adresboeken, en mailinglijsten	58.120	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten
22.120	Uitgeverijen van kranten	58.130	Uitgeverijen van kranten
22.130	Uitgeverijen van tijdschriften	58.140	Uitgeverijen van tijdschriften
22.140	Uitgeverijen van geluidsopnamen	59.203	Uitgeverijen van muziekopnamen
22.150	Overige uitgeverijen	58.190	Overige uitgeverijen
22.210	Dagbladdrukkerijen	18.110	Krantendrukkerijen
22.220	Overige drukkerijen	18.120	Overige drukkerijen
22.230	Boekbinden	18.140	Binderijen en aanverwante diensten
22.240	Prepress-activiteiten	18.130	Prepress- en premediadiensten
22.250	Hulpactiviteiten in verband met drukkerijen	18.130	Prepress- en premediadiensten
22.310	Reproductie van geluidsopnamen	18.200	Reproductie van opgenomen media
22.320	Reproductie van video-opnamen	18.200	Reproductie van opgenomen media
22.330	Reproductie van computermedia	18.200	Reproductie van opgenomen media

Oude NACE-codes: (2003)